

178228

Poštšina plačana v gotovini

VESTNIK

REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA

ZA SOCIALNO VARSTVO SRS

Št. 3

LETNIK II. 1963

VABILO K SODELOVANJU

Uredništvo bo prav rado objavljalo strokovne in druge prispevke s področja izkušenj, metod in vsebine socialnega dela.

Objavljene prispevke bomo primerno honorirali. Prispevke pošljite uredništvu na naslov:

Anka Polak, Ljubljana, Cankarjeva 1/IV.

V S E B I N A :

Dr. Bronislav Skaberne: Zavodski vzgojni ukrepi	1
Bogo Germovšek: Odgovori centrov za socialno delo in občinskih upravnih organov socialnega varstva v zvezi z vgojnimi zavodi za mladoletnike	15
Olga Kraiger: Organizirana pomoč za primer bolezni drugod in pri nas	21
Berta Mička: Kako se je končala nosečnost pri ženskah, ki jim je bil na komisiji splav odklonjen	28
Novi diplomanti Višje šole za socialne delavce v Ljubljani	61

ZAVODSKI VZGOJNI UKREPI¹⁾

Uvod

Potem, ko sta bivši svet za socialno varstvo LRS in Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti lani organizirala posvetovanje o disciplinskih centih in vzgojnem ukrepu strožjega nadzorstva, se je republiški sekretariat za pravosodno upravo v Ljubljani na pobudo udeležencev posvetovanja o strožjem nadzorstvu odločil sklicati današnje posvetovanje. Namen današnjega posvetovanja je obravnavanje problematike, ki se pri nas pojavlja v zvezi z zavodskimi vzgojnimi ukrepi.

K pripravam današnjega posvetovanja je republiški sekretariat za pravosodno upravo pritegnil sekcijo vzgojiteljev neprilagojene mladine društva defektologov Slovenije. Mimogrede pripominjam, da sekcija želi pritegniti in vabi v svoje vrste tudi mladinske sodnike, tožilce, mladinske referente organov notranjih zadev, socialne delavce in psihologe, ki se ukvarjajo z neprilagojeno in delinkventno mladino.

Sekcija je pripravila anketna vprašanja, ki jih je republiški sekretariat za pravosodno upravo razposlal vsem okrožnim sodiščem, enajstim občinskim sodiščem, desetim centrom za socialno delo, sedmim občinskim upravnim organom socialnega varstva in osmim vzgojnim zavodom. Anketa je v popolnosti uspela, saj so na postavljena vprašanja odgovorili vsi anketiranci.

¹⁾ Referat, ki ga je imel avtor dne 21. junija 1983 na posvetovanju republiškega sekretariata za pravosodno upravo v Ljubljani.

Anketne odgovore smo obdelali in sicer odgovore sodišč, sodnik okrožnega sodišča v Ljubljani, tov. Janko Vodopija, odgovore socialnih organov, svetnik republiškega sekretariata za socialno varstvo, tov. Bogo Gmovšek in jaz one vzgojnih zavodov. Sinteze odgovorov na anketna vprašanja ste vsi udeleženci prejeli kot gradivo za to posvetovanje.

V svojem uvodnem povzetku zbrane problematike se bom namenoma omejil le na glavna vprašanja, od katerih je po mnenju tovarišev, ki smo pripravljali to posvetovanje, odvisno izboljšanje dela pri uporabi zavodskega ukrepa. Želeli bi, da bi tudi diskutirali predvsem o glavnih, tako rekoč ključnih problemih uporabe zavodskih ukrepov, ker bo od tega po našem mnenju tudi odvisno izboljšanje dela pri uporabi zavodskih ukrepov. To vam sicer nalaga določeno disciplino pri diskusiji, vendar je tako postopanje nujno, če naj bo posvetovanje uspešno.

Pri vsem tem pa so odprta vrata tudi za druge probleme v zvezi z zavodskimi ukrepi, toda prosimo vas, da jih iznesete šele potem, ko bomo glavne probleme zadosti razjasnili.

1. Uporaba zavodskih ukrepov

V času od uveljavitve prve novele h kazenskemu zakoniku, pa do 31. 12. 1962, so sodišča v Sloveniji izrekla oddajo v vzgojni zavod 66 mladoletnikom, oddajo v vzgojni poboljševalni dom 203 mladoletnikom in oddajo v zavod za defektne mladoletnike 4 mladoletnikom. To pomeni, da oddajajo sodišča v vzgojne zavode povprečno letno 22 mladoletnikov oziroma mladoletnic, v vzgojno poboljševalne domove povprečno letno 67 mladoletnikov oziroma mladoletnic in v zavod za defektne mladoletnike letno povprečno enega mladoletnika. Statistični podatki kažejo, da oddajajo sodišča iz leta v leto več mladoletnikov v vzgojne zavode. Leta 1960 so jih oddali 16, leta 1961 21 in v letu 1962 39. Nasprotno pa pada število oddaj v vzgojno poboljševalni dom. Tako je bilo v letu 1960 oddano 86 mladoletnikov oziroma mladoletnic, v letu 1961 56 in v letu 1962 61 mladoletnikov oziroma mladoletnic.

2. Težave pri uporabi zavodskih ukrepov

Iz odgovorov na anketna vprašanja je razvidno, da so sodišča kot težave navajala predvsem, da "ni bilo informacij o strukturi in vzgojnih možnostih zavodov". Nadalje izhaja iz odgovorov na anketna vprašanja, da so sodišča pogrešala "za-

vode za psihopate, nevrotike in duševno nerazvite". Zaradi pomanjkanja tovrstnih zavodov so sodišča take mladoletnike enostavno pošiljala v VPD v Radečah.

Največje težave so imela sodišča z mladoletniki, ki so kazali težke duševne motnje, ker niso vedela, kam bi s takimi mladoletniki. Sodišča so poskušala take mladoletnike oddati bolnici za duševne bolezni ali v zavod v Hrastovcu.

V odgovorih na anketna vprašanja sodišča razpravljajo tudi o členu 147 ZIKS. Nekatera sodišča so vedno konkretno določila v sklepu, v kateri zavod se odda mladoletnik. Druga so to določila na obravnavi v sporazumu s skrbstvenim organom. Nekatera sodišča pa so to prepustila skrbstvenemu organu, pri čemer so se sklicevala na čl. 147 ZIKS. Sodišča, ki so konkretno določila vzgojni zavod, so bila mnenja, da je to brezpogojno stvar sodišča in da čl. 147 ZIKS predvideva samo določitev konkretnega zavoda izmed več istovrstnih zavodov, ne pa pri diferenciranih vzgojnih zavodih. Odločba sodišča, ki ne bi konkretizirala vzgojne ustanove, zadeve sploh ne bi rešila. Menim, da je to stališče pravilno in je dosledna uporaba 147. čl. ZIKS mogoča le pri splošnih vzgojnih zavodih, kot so dijaški, mladinski in vajeniški intematni oziroma domovi, dočim bo sodišče moralo konkretno določiti vzgajališče, če bi se odločilo za oddajo mladoletnika v tak zavod. Le tako tolmačenje tega člena ustreza načelu individualizacije vzgojnega ukrepa kot kazenske sankcije.

Da bi odpravili težave, ki nastanejo zaradi pomanjkanja "informacij o strukturi in vzgojnih možnostih vzgojnih zavodov" smo za to posvetovanje pripravili "Pregled posebno vzgojnih zavodov za neprilagojeno in delikventno mladino v Sloveniji". Ta "prospekt" naj bo sodnikom za mladoletnike, pa tudi skrbstvenim organom vodilo pri oddaji otrok in mladoletnikov v vzgojne zavode.

Pri tem pa želimo opozoriti še na en problem, ki smo ga opazili pri praksi sodišč glede uporabe oddaje mladoletnika v vzgojni zavod. V letu 1962 smo na inštitutu za kriminologijo v Ljubljani proučili skoraj vse odločbe sodišč, s katerimi so sodišča v Sloveniji v letu 1961 izrekla oddajo mladoletnika oziroma mladoletnice v vzgojni zavod. Iz sodnih odločb ni bilo mogoče razbrati in presoditi, ali je bil izrečen vzgojni ukrep res najprimemnejši glede na osebnost mladoletnika in ali je bilo res nujno, da so sodišča oziroma skrbstveni organi oddali te otroke v vzgajališča, ne da bi vsaj nekatere izmed njih prej poskusili oddati v mladinske, dijaške ali vajeniške domove. Po vsem izgleda, da niti sodišča, še manj pa skrbstveni organi ne pojmujejo, v čem je po noveliranem kazenskem zakoniku bistvo vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v vzgojni zavod in da v nekaterih primerih kar avtomatično pod pojmom vzgojni zavod razumejo izključno le vzgajališče. Oddaja v vzgajališče pa bi morala biti v takih primerih le skrajno sredstvo, nikakor pa ne pravilo. V letu 1961 nismo zasledili niti en primer, da bi sodišče ali skrbstveni organ oddal mladoletnega storilca kaznivega dejanja v kak drug vzgojni dom, kot v vzgajališče. Zato se postavlja vprašanje, kakšni so razlogi, da so

dišča in skrbstveni organi pod "splošni vzgojni zavod", ki ga predvideva čl. 76 KZ, razumejo le vzgajališča in ne tudi druge vzgojne zavode, kot je to intencija zakonodajalca.

3. Ugotavljanje strukture osebnosti mladoletnika

Med težavami pri uporabi zavodskega ukrepa so sodišča navajala tudi, da pogrešajo zavod za psihopate, nevrotike in duševno nerazvite. Vzgojni zavodi so v svojih odgovorih na anketna vprašanja omenili, da dobivajo v zavod mladoletnike, ki k njim ne spadajo. Nekateri vzgojni zavodi so bili pri teh odgovorih zelo konkretni. Tako je vzgojni zavod v Slivnici navedel, da ima 19 % mladoletnikov, ki niso pravilno indicirani za njihov zavod. O posebnih težavah pa poroča tudi VPD v Radečah. Pripombe tega zavoda se popolnoma ujemajo tudi z že navedenimi odgovori sodišč, da psihopate, nevrotike in duševno nerazvite mladoletnike pošiljajo v Radeče, ker ni "drugih zavodov, ki bi vsaj delno ustrezali za težje primere delinkventnih mladoletnikov".

S tem smo se dotaknili ključnega problema oddaje mladoletnikov v zavode. Naj kar tu takoj povemo, da po našem mnenju ne bi smel biti uporabljen zavodski vzgojni ukrep brez opazovanja in ugotovitve strukture mladoletnikove osebnosti. Le če je ugotovljena struktura mladoletnikove osebnosti, moremo presoditi, ali je zavodski ukrep za konkretnega mladoletnika primeren. Pa ne samo to, triažiranje bo sodišču in skrbstvenemu organu tudi nakazalo, kateri izmed obstoječih vzgojnih ali morda tudi zdravstvenih zavodov bo mladoletniku lahko nudil ustrezno obravnavanje oziroma traitement.

Kako pa je danes z opazovanjem (observacijo), ugotavljanjem strukture mladoletnikove osebnosti in triažiranjem?

Če upoštevamo, da so sodišča v Sloveniji v zadnjih treh letih (1960, 1961 in 1962) izrekla 283 zavodskih ukrepov in predpostavimo, da je prehodni mladinski dom v Ljubljani v istih letih v vseh 48 primerih, ko je za sodišče opravil opazovanja mladoletnikov, predlagal oddajo v vzgojne zavode in v vzgojni poboljševalni dom, tedaj to pomeni, da je bilo le 17 % mladoletnikov, ki so bili oddani v vzgojne zavode, triažirano in da so sodišča v Sloveniji oddala 235 mladoletnikov ali 83 % vseh v zavode oddanih mladoletnikov brez opazovanja in brez strokovne ugotovitve celotne osebnostne strukture mladoletnika. Ti podatki se skladajo tudi z ugotovitvijo sinteze anketiranih sodišč, kjer je ugotovljeno, da so se sodišča razmeroma malo posluževala izvedencev. Večina sodišč je dala mladoletnike pregledati samo v težjih dvomljivih primerih, ki so zahtevali specialen pregled, ali v primerih, ko se sodišče ni moglo odločiti za vrsto vzgoje v zavodu.

Ti podatki niso v nasprotju s podatki, ki so pod točko 7 navedeni v sintezi odgovorov organov socialnega varstva, ker se ti podatki ne nanašajo le na mladoletnike, zoper katere so bili izrečeni zavodski ukrepi, ampak na vse sodne primere, ki so jih obravnavali anketirani organi socialnega varstva, torej tudi na triažirane primere strožjega nadzorstva. To je jasno razvidno iz števila obravnavanih primerov. Po nepopolnih podatkih je bilo v letu 1962 pri organih socialnega varstva obravnavano 424 mladoletnikov, od katerih je bilo triažiranih 131 ali 30,9 %. Sodišča pa so v letu 1962 izrekla v Sloveniji skupno le 100 zavodskih ukrepov.

Zelo odločno zagovarjamo opazovanja mladoletnika in ugotavljanje njegove osebnostne strukture v pripravljalnem postopku. To pa zato, ker z opravljanjem tega dela po izrečenem ukrepu nič ne pridobimo. Nasprotno, lahko se zgodi, da prejme sodišče predlog na spremembo vzgojnega ukrepa in tako mora sodišče postopati dvakrat. Sodišča so v svojih odgovorih zlasti tudi opozorila na neprimernost določila čl. 147 ZIKS. Skrbstveni organi namreč pošiljajo mladoletnike, katerim je izrečen vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod, v prehodni mladinski dom na Kodeljevem v Ljubljani, da ugotovi, kateri vzgojni zavod je najprimernejši za mladoletnika. Zaradi tega nastanejo pogosto težave, ker prehodni mladinski dom večkrat osporava primernost sodne odločbe. Sodišče pride tako v položaj, da mora svojo odločbo spremeniti še pred izvršitvijo. Načelu hitrosti postopka torej na ta način nismo ustregli. V dveh primerih, ki sem jih imel priložnost raziskovati, sem ugotovil, da je postopek po izdani prvi sodni odločbi do izdaje spremenjene odločbe (pa ne do pravnomočnosti) trajal v enem primeru 5 mesecev in 14 dni, v drugem primeru pa 5 mesecev in 19 dni.

Glede observacije, ugotavljanja strukture mladoletnikove osebnosti in triažiranja se mi zdi najpomembnejše mnenje vzgojnih zavodov, ki delajo z mladoletniki po izrečenem vzgojnem ukrepu. Vsi vzgojni zavodi in vzgojni poboljševalni dom v Radečah soglasno navajajo, da je koristnost observacije in triažiranja nesporna. Vsi zavodi postavljajo zahtevo, da je triažiranje potrebno v vsakem primeru. Opazovanje in triažiranje je uvod v prevzgojni postopek in nujen predpogoj za uspešno rehabilitacijo. Brez strokovno izvedenega opazovanja ne bi smelo sodišče oddati nobenega mladoletnika v vzgojni zavod ali vzgojni poboljševalni dom.

Tej odločno postavljeni zahtevi, od katere je odvisna rehabilitacija mladoletnih storilcev kaznivih dejanj, je mogoče ugovarjati. Predvsem se z observacijo mladoletnika podaljšuje postopek. Razen tega se postopek tudi podraži, ker observacija stane. Končno je možen tudi ugovor, da ni zadostnega števila strokovnjakov, ki bi izvršili observacijo in ki bi podali svoje mnenje o strukturi mladoletnikove osebnosti. Ti ugovori niso utemeljeni in tudi zadnji le deloma drži.

Predvsem je treba podčrtati veliko škodo, ki se prizadene mladoletniku, če se zanj uporabi vzgojni ukrep, ki ni primeren njegovi osebnostni strukturi. Te škode z denarjem ni mogoče poravnati in je veliko večja kot pa stane observacija, za kateri znesek se podraži kazenski postopek. V zakoniku predpisana hitrost

postopka pa tudi ne sme iti na škodo mladoletnikov. To bi vsekakor nasprotovalo jasni intenciji našega zakonodajalca.

Pri tem se želim dotakniti še enega problema, ki zelo ovira sodnike za mladoletnike pri njihovem delu in to je pritisk nadrejenih za hitro dokončanje "predmetov". Kolikor je to sicer razumljivo pa je treba pri tem to stremljenje v zadevah mladoletnikov izvajati vendar tako, da se jim ne škoduje pri nadaljnjem njihovem razvoju.

Že prej sem omenil, da ugovori glede pomanjkanja strokovnjakov za observacijo le delno držijo. Pri nas je vedno več ustanov, ki lahko opravijo observacijo. Naj jih navedem:

- prehodni mladinski dom na Kodeljevem v Ljubljani,
- vzgojne svetovalnice v Celju, Kranju, Ljubljani, Mariboru,
- centri odnosno zavodi za socialno delo, ki imajo možnost za sestavo strokovnega teama.

Pri tej priliki naj omenimo prakso hrvatskih sodišč, ki uporabljajo za ugotavljanje strukture mladoletnikove osebnosti tudi komisije za kategorizacijo in evidenco otrok s hibami v telesnem in duševnem razvoju.

Lahko trdimo, da so v vseh krajih Slovenije, kjer se mladinski kriminal pojavlja v večjem obsegu, podane možnosti za observacijo, diagnosticiranje mladoletnikov in za triaziranje.

Nekatera sodišča menijo, da dajejo pomočila skrbstvenih organov, šole in staršev zadostno osnovo za odločitev sodišča o vzgojnem ukrepu in da je potrebno poslati mladoletnika na pregled k izvedencu samo tedaj, če se pri njem opazijo simptomi, da z mladoletnikom ni nekaj v redu. Glede tega mnenja moramo opozoriti sodišča in skrbstvene organe na ugotovitve raziskave inštituta za kriminologijo v Ljubljani o mladoletnikih, ki so bili zaradi asocijalnih dejanj oddani v tujo družino ali v zavod (raziskava je bila končana 31. 3. 1963 in oddana skladu Borisa Kidriča, ki je finančno raziskavo), da je socialna anketa v mnogih primerih preveč okvima, da bi lahko zajela subtilne okoliščine, ki bi lahko nakazale tisto simptomatiko, ki se je v zgodnjih letih verjetno izražala v različnih oblikah n.pr. nočni strah, enureza, slabo kontaktiranje, impulzivnost, zavrtost itd. Iz tega sledi, da adekvatnega vzgojnega ukrepa ne moremo opreti zgolj na okvimo socialno analizo. Tako analizo je treba dopolniti za mikroamnestično analizo, ki naj bi jo opravil za tak posebej izvežban socialni delavec in pa z dodatno psihološko analizo. Pri tem je treba zlasti poudariti, da je veliko število roditeljev delinkventnih mladoletnikov slabo osveščena, da so primitivni in da socialnemu delavcu le slabo opisujejo vse podrobnosti mladoletnikovega vedenja. Pri psiholoških opazovanjih pa je mogoče ugotoviti tudi take okoliščine, ki jih socialni delavec ne more. Zaradi tega nas tudi ne sme začuditi, da zavodi, v katere so bili oddani mladoletniki

le na pohtaji poročil skrbstvenih organov, šole in staršev, večkrat ugotavljajo, da mladoletnik ni primeren za zavodsko vzgojo.

4. Vrste vzgojnih zavodov

Gotovo je posebna težava pri zavodskem traitementu mladoletnikov pomanjkanje ustreznih zavodov. Kakšne zavode imamo v Sloveniji, je razvidno iz pregleda posebnih vzgojnih zavodov za neprilagojeno in delinkventno mladino, ki smo ga razdelili med udeležence našega posvetovanja.

K obstoječim zavodom je treba načelno pripomniti, da je med njimi izvedena določena diferenciacija. Ta diferenciacija je bila postavljena že pred nekaj leti. Zaradi ukinitve referata za posebno šolstvo pri svetu za šolstvo LRS, postavljena diferenciacija ni bila striktno uveljavljena in se je zlasti vzgojni zavod v Planini otepal svojih nalog v zvezi s traitementom debilnih neprilagojenih otrok. Njegovo stališče je bilo delno tudi razumljivo, ker ni mogel dobiti ustrezno specializiranega kadra za traitement teh otrok.

Menim, da je velika zasluga društva defektologov Slovenije, da je končno doseglo, da je s 1. junijem 1963 na republiškem sekretariatu za šolstvo v Ljubljani začel delati poseben referat za posebno šolstvo. Temu referatu bo po intencijah društva defektologov Slovenije služila tudi posebna komisija za posebno šolstvo, ki je bila tudi pravkar imenovana. S tem bodo podani pogoji, da bo postavljena potrebna diferenciacija naših obstoječih vzgojnih zavodov in da bo lahko izvedena še nadaljnja notranja diferenciacija vzgojnih zavodov. Pri obstoječem številu zavodov je diferenciacija mogoča, le treba bi jo bilo izvesti do kraja. Za to pa so potrebna sredstva in kadri. Možnosti in pogoji za nadaljnjo notranjo diferenciacijo zavodov pa sploh še niso raziskani. Končno pa so s tem ustvarjeni tudi organi, ki smo jih nekaj let tako pogrešali, da bi v Sloveniji lahko vodili pravilno politiko ustanavljanja novih profilov zavodov, ki so nam potrebni za kompleksno rehabilitacijo neprilagojenih in delinkventnih mladoletnikov in otrok, ki so podvrženi asocialnim dejanjem.

Izvedena anketa po sodiščih, organih socialnega varstva in vzgojnih zavodov je lepo nakazala potrebe po nadaljnjih vrstah vzgojnih zavodov in bo zlasti dobrodošla tudi pri sestavi sedanjega plana razvoja posebnega šolstva, glede katerega so se že začele prve priprave.

Ko vse to ugotavljamo pa se mi zdi prav opozoriti na besede predsednika vrhovnega sodišča naše republike tov. Vlada Krivica, ki jih je izrekel na posvetovanju o problemih mladinskega sodstva dne 3. oktobra 1961 in so bile tudi objavljene v "Delu" z dne 6. 10. 1961. Denar za realizacijo določenih ukrepov "bi morali čim-

prej dobiti, ker pri urejanju mladinskih problemov pač ne bi smeli štediti s sredstvi". Tudi priporočilo s tega posvetovanja predsednikov okrožnih in okrajnih sodišč ugotavlja, da vprašanje materialnih sredstev spričo ugotovitev tega posvetovanja ne bi smelo biti ovira za ustanavljanje novih zavodov raznih vrst in disciplinskih centrov. Od tega posvetovanja bo kmalu dve leti, pa je le malo storjeno v tej smeri. Brez načrtnih in smotnih investicij pa v rehabilitaciji neprilagojenih in delinkventnih mladoletnikov ne bo šlo in bo v tem zlasti moral pokazati veliko več razumevanja republiški sklad za šolstvo in njegov upravni odbor.

Pri tej priliki naj zlasti poudarim, da je temeljni pogoj dobrega zavodskega ~~trajementa~~ neprilagojenih in delinkventnih mladoletnikov čim večje diferenciacija vzgojnih zavodov. Na seminarju Združenih narodov o zavodskem traitementu mladoletnih prestopnikov, ki je bil leta 1954 na Dunaju, so angleški strokovnjaki bili mnenja, da bi po klasifikaciji mladoletnikov po različnih graduacijah starosti, inteligence in odgovornosti in ob različnih kombinacijah teh graduacij rabili za rehabilitacijo neprilagojenih in delinkventnih mladoletnikov 12 različnih tipov vzgojnih zavodov. Ob tej ugotovitvi nam je jasno, da bomo mogli izgrajevati naš sistem vzgojnih zavodov le postopno in ob naših materialnih možnostih. Pri tem pa bomo morali postaviti odločno zahtevo, da se v Sloveniji izgradi nov zavod za neprilagojeno in delinkventno mladino v predmestju enega naših večjih industrijskih krajev. Zlasti poudarjamo, da so to že storili Srbija v Nišu, Makedonija v Skopju in Tetovu, Hrvatska pa gradi nov zavod v Splitu. Vsi slovenski vzgojni zavodi pa so v neprimernih stavbah na podeželju, tako da, razen vzgojnega zavoda v Slivnici pri Mariboru nimajo možnosti zaposlitve mladoletnikov v bližnji okolici izven zavoda.

S tem smo se dotaknili nadaljnega problema, ki so ga nakazali anketni odgovori. Mnogi anketirani so nakazali, naj bi se mladoletniki zaposlovali izven vzgojnih zavodov v različnih gospodarskih organizacijah. V tem pogledu je pokazal izredno razumevanje za našo problematiko okrajni ljudski odbor v Mariboru, ki je ustanovil vzgojni zavod v Slivnici, iz katerega hodijo mladoletniki na delo v gospodarske organizacije v Maribor in okolico. Ob nedavni poti po Srbiji in Makedoniji, kjer imajo že več takih vzgojnih zavodov, pa smo se prepričali o izrednih težavah, s katerimi se borijo ti zavodi z vključevanjem neprilagojenih in delinkventnih mladoletnikov v gospodarske organizacije. Osnovne težave so pomanjkljive delovne navade te mladine in pa nov sistem gospodarjenja v naših gospodarskih organizacijah po delovnih enotah.

Naš novi gospodarski sistem onemogoča preddelavcem in mojstrom v tovarnah in drugih gospodarskih organizacijah, da bi izgubljali čas z našim mladoletnikom, ki ne more slediti delovnim operacijam ostalih, ki delajo v obratu. Zavoljo tega so le redki neprilagojeni in delinkventni mladoletniki, ki se morejo usposablјati za delo v gospodarskih organizacijah. Imeti morajo delovne navade in ne smejo biti v svojih profesionalnih željah vihravi, kar pa je značilno za večino mlado-

letnikov, s katerimi imajo opravka naša sodišča in skrbstveni organi. Pri vsem tem pa so poseben problem prav mladoletniki, ki jim zaradi njihovih inteligenčnih sposobnosti in pomanjkljive predizobrazbe želimo dati vsaj polkvalifikacijo. To je težak problem, ki se ga ne zavedajo tovariši, ko napadejo starinski ustroj naših vzgojnih zavodov z zavodskimi delavnicami. Vse kaže, da se zavodskim delavnicam ne bomo mogli odreči in da bomo mogli izven vzgojnih zavodov usposabljati le mladoletne storilce kaznivih dejanj, ki so si pridobili osnovne delovne navade.

5. Delo vzgojnih zavodov

Mnenja glede uspešnosti zavodske vzgoje so zelo deljena. Večina sodišč, pa tudi organov socialnega varstva sodi, da je zavodska vzgoja uspešna in so z zavodi "v glavnem zadovoljni". Nekatera sodišča menijo, da zavodska vzgoja ni uspešna, ker so pri mnogih polnoletnikih ugotovili, ko so bili v kazenskem postopku, da so že kot mladoletniki preživeli mladost v vzgojnih zavodih. So tudi sodišča, ki menijo, da se mladoletniki v vzgojnem zavodu še bolj pokvarijo, ker pridejo v stik samo s takimi mladoletniki, ki so že storili številna kazniva dejanja. Nekatera sodišča so se izognila določenemu odgovoru, pri čemer so navajala, da ni podatkov o življenju mladoletnikov po prestanem vzgojnem ukrepu.

Organi socialnega varstva očitajo vzgajališčem pomanjkljivo izbiro poklicevin premajhno diferenciranost zavodov. Ko na eni strani nekateri organi za socialno varstvo priznavajo, da premalo poznajo vzgojne zavode, pa drugi organi socialnega varstva kritično obravnavajo njihovo delo in sicer zlasti vzgojnega zavoda v Veržēju, v Logatcu in Planini ter disciplino v vzgojnem zavodu v Slivnici.

Že večkrat smo ob različnih prilikah ugotavljali, da se naši vzgojni zavodi nahajajo v neprimernih krajih in v neprimernih poslopijih. Šele pred kratkim so bile zastavljene lopate za prvi novi zavod v Sloveniji - mladinski prehodni dom v Ljubljani. Vendar pa je treba izrecno poudariti, da je uspešnost dela vzgojnih zavodov razen od lokacije, poslopij in notranje ureditve, v prvi vrsti odvisna od zaposlenega kadra v teh zavodih.

Otroka mora vzgajati odrasla oseba z življenjskimi izkušnjami. Za prevzganje pa bi morali biti kadri še prav posebej usposobljeni. Tu je še precej meglenih mnenj in sugestij med laiki in pedagogi, kdo naj bi bil najprimemnejši za ta posel. Za to je potrebno strokovno znanje, visoke osebne vrline, sposobnost vplivanja in visoko razvit čut odgovornosti. Dejansko stanje ni rožnato. Vzgojnim zavodom primanjkuje precej strokovnih kadrov ustreznih profilov.

Izrecno je treba poudariti, kako pomembno vzgojno vlogo ima v vzgojnih zavodih prav slehemi član delovnega kolektiva, ne glede na funkcijo in usposobljenost, kako konstruktivno in destruktivno more vplivati na gojence. Upravni organi zavodov še vedno ne uspevajo kaj prida vplivati na izbor osebja, zlasti specializiranega, toda bolj zaradi objektivnih kakor subjektivnih razlogov.

Naši vzgojni zavodi so vedno trpeli zaradi močne fluktuacije kadrov. Defektološki dodatek in plačamo čezurno delo, vse to je bilo preskromen stimulans za kadre, zlasti za najbolj sposobne. Izdatneje stimulirajo sposobne kadre urejeni delovni pogoji v zavodih učilnice, delavnice, učila, vzgojila ter urejene stanovanjske razmere osebja. Slednje so pričeli intenzivneje reševati le nekateri zavodi (Smlednik, Veržej, Radeče). Prevzganjanje osebnostno motenih otrok terja čimvečjo stalnost strokovno usposobljenih, v praksi prekaljenih, strokovno in družbeno aktivnih kadrov z bogatimi osebnimi vrlinami.

Za vzgojno osebje skrbi sedaj višja pedagoška šola v Ljubljani v okviru rednega ortopedagoškega oddelka. Posebno usposabljanje pedagogov za nepriklajeno in delinkventno mladino predvideva danes le višja šola za specialne pedagoge v Beogradu. Vztrajati moramo, da tudi VPŠ v Ljubljani ustanovi za kadre v vzgajališčih poseben oddelek. Če višja pedagoška šola v Ljubljani ne bo ustanovila posebne oddelka, v katerem se bodo usposabljali pedagoški kadri za vzgojne zavode, tedaj bo vsekakor kazalo usmerjati kadre, ki se bodo odločili za to delo, na odsek za specialne pedagoge za vzgojno zanemarjeno mladino beogradske višje šole za specialne pedagoge. Sodim, da je izobraževanje kadrov za delo v vzgojnih zavodih za nepriklajeno in delinkventno mladino eno izmed temeljnih vprašanj izboljšanja traktamenta te mladine v naših zavodih. Pri tem pa je treba zlasti poudariti, da bi morala VPŠ v Ljubljani imeti več stikov z zavodi in posvečati tudi več pozornosti strokovnemu izobraževanju tistih, ki v ustanovah že delajo, pa še nimajo strokovne kvalifikacije.

Posebno poglavje predstavljajo v vzgojnih zavodih težji primeri mladoletnikov. Večina vzgojnih zavodov nima pogojev za obravnavanje težjih primerov. Tu gre za mladoletnike, ki že v samem začetku v celoti odklanjajo oziroma zavirajo in onemogočajo načrtni pedagoški prestop h korekcijam napak, kot so: agresivnost, beganje in tatvine. Take primere je treba obravnavati na samem začetku povsem individualno in izolirano ob posebni pomoči psihiatra in psihologa. Za take primere je potreben na zavodu poseben oddelek. Samo z možnostjo individualnega obravnavanja v posebnem oddelku obstojajo izglede za uspešno prevzganjo. Taki primeri so potrebni načrtnega pedagoškega, psihoterapevtskega in socialnoterapevtskega postopka, če hočemo doseči izboljšanje v osebnosti strukturi težje prizadetega mladoletnika. Tak postopek pa je mogoč, če se prizadetemu onemogoči za daljši ali krajši čas kakršno koli samoinicijativno gibanje in udeleževanje. Prav teh pogojev pa večina zavodov nima. Zato nastajajo pogosto situacije, v katerih vzgojitelj nima možnosti prevzeti iniciativo in uveljaviti potreb-

ne ukrepe ter ga vključiti v prevzgojni proces.

Prav posebno ostro se kaže ta problem v vzgojno poboljševalnem domu v Radečah. V tem zavodu je vpliv problematičnih gojencev večkrat tako močan, da še tako specialni pedagoški posegi ne pridejo do izraza. Po mnenju uprave tega zavoda bi moral obstajati poleg odprtega tipa vzgojno poboljševalnega doma še zaprti s posebnim režimom, ali pa bi bilo potrebno v okviru tega zavoda zgraditi poseben oddelek. V ta oddelek bi sprejemali težje vzgojljive mladoletnike in hujše motene gojence. Vzgojno poboljševalni dom v Radečah je zato ustanovil poseben oddelek svojega doma v Celju, kjer namešča mladoletnike, ki jim povzročajo posebne težave. Podobno si je pomagal tudi VPD v Glini na Hrvaškem, ki je 22. 8. 1961 ustanovil oddelek za mladoletnike v KPD v Lepoglavu. V ta oddelek se za krajši čas oddajajo mladoletniki iz VPD v Glini, če se traitement v Glini ne pokaže zadosti učinkovit. Razen tega pa ima VPD v Glini tudi poseben oddelek v Sisku, kamor se oddajajo mladoletniki, za katere uprava zavoda meni, da bi delo z njimi pod blažjim režimom dalo uspešnejše rezultate in ki so to zaslužili s svojim obnašanjem.

Problem oddelkov za težje primere v naših vzgajališčih tu le nakazujem in ga bo treba še posebej proučiti.

6. Nadziranje zavodskih ukrepov

Iz odgovorov sodišč na anketna vprašanja izhaja, da večina sodišč obiskuje vzgojne zavode enkrat letno. Zavodi povedo o tem drugače in zlasti omenjajo le obiske sodnikov iz Maribora. Ob obiskih imajo sodniki za mladoletnike razgovore s svojimi gojenci in sestavljajo ponekod tudi zapisnike z mladoletniki, ki so predvideni za odpust v tem letu. Skoraj vsa sodišča menijo, da je potrebno obiskovanje mladoletnikov v zavodih, vendar sodijo nekatera sodišča, da so sodniki preobremenjeni z delom in da zaradi tega ne morejo obiskovati zavodov oziroma, da sodišča nimajo sredstev za taka potovanja. Nekatera sodišča menijo, da obiski niso potrebni, ker imajo zvezo z mladoletnikom po poročilih, ki jih pošiljajo uprave zavodov. Neko sodišče sodi, da je obiskovanje nepotrebno, ker je to za sodnika postransko delo.

Vzgojni zavodi si želijo čimveč obiskov sodnikov ter zatrjujejo, da nekateri sodniki sploh nimajo nobenih neposrednih stikov z zavodi in zavodov tudi ne obiskujejo.

Glede tega vprašanja in zlasti pojma vloge mladinskega sodnika vam bom po-stregel s citatom iz članka Milčinskega "Iz delovanja mladinskega sodnika",

ki je bil objavljen v Slovenskem pravniku že leta 1910. Milčinski sodi, da je razlika med mladinskim in rednim kazenskim sodnikom bistvena, ker mladinski sodnik "sega dalj in sega globlje". To razliko je prikazal zelo slikovito. "Vzemimo moža, ki tepe svojega sinčka. Vprašamo ga, zakaj in mož nam odgovori: "Tako sem jezen, ta paglavec - to in to je naredil!". In ko paglavca pošteno naklesti, vzame klobuk in gre v kavamo tarokirat. - Vzemimo pa drugega moža, tudi ta daje šibo fantiču, na vprašanje po vzroku pa pove: "Tako sem žalosten, to in to je naredil, kaznovati ga moram, da bo vedel za drugič". In ko mu jih je pametno mero naštel, ne vzame klobuka in ne gre tarokirat, ampak sede k fantiču in potipežljivo se uči z njim. Tisti, ki iz jeze kaznuje in gre potem tarokirat, je redni sodnik, oni, ki pa kaznuje zaradi poboljšanja in se potem naprej ukvarja z mladim grešnikom, je mladinski sodnik... Kazenski sodnik sodi v obče le kazniva dejanja... Mladinski sodnik pa ne sodi dejanja, ampak sodi človeka, ki je zagrešil dejanje... Dočim se rednemu sodniku posel konča s sodbo oziroma z nastopom kazni, se mladinskemu sodniku često pravzaprav šele pričinja; saj je kazenska stvar le epizoda v življenju mladoletnika in tudi kazen je le eno izmed vzgajalnih sredstev, ki jih uporablja mladinski sodnik, hkrati varstveni sodnik, v prid na kriva pota zašlemu mladoletniku⁴.

Ob tako jasno nakazanem pojmu mladinskega sodnika in njegove vloge v našem strokovnem šolstvu je vsako razpravljanje o potrebnosti nadzora vzgojnih ukrepov, ki ga predpisujejo tudi naši zakoniti predpisi (čl. 459 ZKP, čl. 140, 143, 146 in 148 ZIKS) več kot nepotrebno. Naloge sodnika za mladoletnike so širše kot naloge ostalih sodnikov. Njegova naloga ni le čuvanje pravnega reda, marveč tudi vzgajanje in preprečevanje v veliko večji meri kot pa je to naloga rednega kazenskega sodnika. Zavaljo tega je njegovo delo bližje delu socialnega delavca. Sodnik za mladoletnike se mora osebno brigati, da se bo izrečeni vzgojni ukrep pravilno izvršil. Zato tudi on odloča, kdaj se bo zavodski ukrep ustavil oziroma kdaj ga bo treba morda spremeniti v drug vzgojni ukrep. Sodnik za mladoletnike pa bo mogel pravilno opravljati svoje naloge le, če bo tudi po izreku vzgojnega ukrepa v stalnem stiku z mladoletnikom. Mladoletnik mora doživeti, da se sodnik za njega briga. Tako pojmovanje sodnika za mladoletnike se je, kot kaže do sedaj najbolj uveljavilo v Franciji, kjer ima sodnik za mladoletnike poseben ugled in je zaradi svojega dela tudi boljše plačan kot ostali sodniki. Pri nas pa se za to pomembno delo mladinskega sodnika po izrečeni sodni odločbi "ne priznajo točke", niti s strani nadrejenih, niti s strani kolegov, ki sodelujejo pri delitvi osebnega dohodka.

7. Spremljanje mladoletnika po odpustu iz zavoda

Uspehi zavodskega traitementa mladoletnikov se težko merijo in ocenjujejo. Ocenjena uspešnost zavodske vzgoje je temtežja, ker je oddaja v zavod skrajno sredstvo, ker se v vzgojnih zavodih zbirajo najtežji primeri in ker je med njimi tudi nekaj bolnih mladoletnikov. Pri tem pa je treba upoštevati še to, da vzgojni zavodi zelo slabo spremljajo usodo odpuščenih gojencev. Uspehi zavodske vzgoje bi se lahko ocenjevali le, če bi obstajala dobra skrb za odpuščene gojence. Na žalost pa se tej skrbi popolnoma neupravičeno ne posveča zadosti pozornosti. Tako odpuščanje iz zavoda brez naknadne skrbi za mladoletnika se slikovito vzporeja z odpustom bolnika takoj po operaciji, kar pogosto povzroča slabe posledice.

Po študiji tov. dr. Matije Goloba je bilo od vseh gojencev, ki so v času od 1. 1. 1952 do 30. 6. 1959 bivali v vzgojno poboljševalnem domu v Radečah 209 ali 48 % gojencev povratnikov. Ti mladoletniki so bili v zavodu 1 - 3 let in so bili odpuščeni iz zavoda, ker je uprava zavoda sodila, da so prevzgojeni. Glede uspešnosti zavodske vzgoje v ostalih vzgojnih zavodih nimamo objavljenih podatkov.

Napak bi bilo metati kamenje in valiti vso odgovornost, da so se mladoletniki ponovno pojavili pred sodiščem, na vzgojne zavode. Vzgojni zavodi se pritožujejo, da s svojim kadrom ne morejo organizirati naknadno skrb za odpuščene gojence. To bo tudi držalo, saj so izredno redki vzgojni zavodi, ki imajo socialnega delavca. Zato pa je temvečja naloga skrbstvenih organov in centrov oziroma zavodov za socialno delo mladoletnikovega stalnega prebivališča, da mu pomagajo pri vključevanju v družbo po odpustu iz kakršnegakoli zavoda.

Izkušnje so pokazale, da mladoletniku ne zadoščajo le na oko ugodni formalni pogoji za zaposlitev in nastanitev po odpustu iz zavoda. Odpuščeni mladoletnik potrebuje po odpustu iz zavoda nekaj več, on potrebuje aktivno pomoč. Dosedanje oblike njegove vzgoje v zavodu je treba dopolniti s posebnimi oblikami traitementa po odpustu iz zavoda, ki pa se morajo začeti takoj, ko mladoletnik zapusti zavod. Če tega traitementa ni, se bo mladoletniku kaj hitro zgodila nesreča in se ne bomo smeli čuditi, če se bo ponovno pojavil pred pravosodnimi organi.

To pomembno vprašanje smo tu le nakazali, ker tvori sestavni del vseh stremiljerj za uspešnost zavodske vzgoje. V podrobnostih pa se s tem problemom tukaj ne bomo ukvarjali, ker smo ga obravnavali na seminarju sveta za socialno varstvo

LRS, ki ga je ta svet organiziral v Ljubljani v dneh 20. do 22. decembra 1962 za predsednike in tajnike odborov za pomoč odpuščenih obsojencem.

8. Sodelovanje vseh zainteresiranih

Izvedena anketa o problematiki oddaje mladoletnikov v vzgojne zavode je končno pokazala, da vsi pravosodni organi, organi za notranje zadeve, skrbstveni organi, centri oziroma zavodi za socialno delo, vzgojni zavodi, gospodarske in družbene organizacije ter društva (društva prijateljev mladine, športna in kulturno prosvetna društva) odločno premalo sodelujejo med seboj. Ta očitek smo morali nedavno slišati tudi od nizozemskega strokovnjaka Združenih narodov za mentalno higieno, ki je poudaril, da to velja ne le za področje teritorialnih enot komune, marveč tudi v republiškem in zveznem merilu.

Ni posvetovanja ali kongresa, ki obravnava problematiko neprilagojene delinkventne mladine, kjer ne bi ta aksiom dobrega dela z neprilagojeno in delinkventno mladino posebej ugotovili in poudarili in vendar se v tem pogledu tako malo poboljšamo. Treba se je res že enkrat osvestiti, da brez tega nujnega sodelovanja v borbi zoper neprilagojenost in delinkventnost mladine ne bomo mogli uspešno kreniti naprej. Na že omenjenem posvetovanju oktobra 1961 je tov. Krivic med drugim dejal, da se morajo sodišča pri urejanju mladinske problematike nujno tesneje povezati s komuno in njenimi organi, kajti le tam je mogoče že danes, zlasti pa v prihodnje, najhitreje, najceneje in najbolj življenjsko reševati posamezne probleme, ki nastajajo v zvezi z vzgojnimi ukrepj med mladino. Če bo to posvetovanje tudi doprineslo svoj delež, da bomo ustvarili nujno potrebno koordinacijo dela, ga bomo lahko ocenili, da je bilo uspešno.

dr. Bronislav Skabeme

ODGOVORI

CENTROV ZA SOCIALNO DELO IN OBČINSKIH UPRAVNIH ORGANOV SOCIALNEGA VARSTVA V ZVEZI Z VZGOJNIMI ZAVODI ZA MLADOLETNIKE

Z željo, da bi posvetovanje med mladinskimi sodniki, organi za notranje zadeve, socialnimi delavci in delavci v vzgojnih zavodih za mladoletnike čimbolj uspelo, je republiški sekretariat za pravosodno upravo izvedel anke-to med nekaterimi sodišči, vzgojnimi zavodi in organi socialnega varstva.

V tem prispevku obravnavamo odgovore na 11 vprašanj centrom za socialno delo (Maribor Center, Ljubljana Šiška, Ljubljana Center, Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Moste Polje, Celje, Novo mesto, Kranj, Trbovlje in Nova Gorica) ter občinskim upravnim organom socialnega varstva (Slovenj Gradec, Ljubljana, Vič, Maribor, Tabor, Jesenice, Ptuj, Poštojna in Ravne na Koroškem).

1. Vprašanje

Kdaj se odločite za oddajo mladoletnika ali otroka v vzgojni zavod?

Centri za socialno delo in upravni organi socialnega varstva oddajo mladoletnika v vzgojni dom - po lastni oceni

- na predlog strokovnega tima
- na predlog sodišča

Vzroki, ki vplivajo na oddajo mladoletnika v vzgojni zavod, so naslednji:

- ker družina ni primerna, je neurejena, ni sposobna vzgajati odn. vzgojno vplivati na otroka, ni navezan na družino (11 odgovorov od skupno 17)
- težje in trajnejše motnje v vedenju (9)
- prejšnji ukrepi brezuspešni (3)
- zaradi negativne družbe (1)
- po predlogu triažnega centra (1)

Osnovni vzroki, ki vodijo soc. organe za oddajo mladoletnika v vzgojni zavod, so predvsem dvojni: 1) neurejenost družine, ki ne nudi pogojev za otrokov pozitiven razvoj

- 2) težje motnje vedenja, ki se niso odpravile z drugimi mi-lejšimi vzgojnimi ukrepi.

Kot je razvidno, so se odločili za oddajo v vzgojni zavod šele potem, ko so dru-gi vzgojni ukrepi in posegi postali neučinkoviti (delo soc. delavca z družino in otrokom, strožji nadzor, premestitev v drugo družino ali v rejniško družino itd.).

2. Vprašanje

Na kakšne ovire naletite pri oddaji mladoletnika v vzgojni zavod ?

Odgovori kažejo, da so ovire predvsem:

- omejena proračunska sredstva (8)
- premajhne zavodske kapacitete (6)
- prispevki staršev (1)
- premajhna specializiranost (2)
- odpor staršev (1)
- ni težav (4)

Osnovna vzroka za oddajo mladoletnika v vzgojni zavod sta: omejena proračunska sredstva in premajhne zavodske kapacitete. Težave za oddajo v vzgojni zavod obstajajo tudi zaradi premajhne specializiranosti zavodov.

Kot posebno težavo omenjajo 3 ustanove triažiranje v PMD, kjer postopek traja dalj časa.

3. Vprašanje

Katere ovire vplivajo, da se postopek zavlačuje pri obravnavanju otroka ?

Odgovori na to vprašanje se navezujejo tudi na prejšnje vprašanje ter so naslednji:

- ni ovir (4)
- težak in razsežen teren (2)
- dolg časovni interval od ugotovitve primera do oddaje v vzgojni zavod (3)
- starši (3)
- zasedenost vzgajališč (2)
- raziskovanje mladoletnikove osebnosti (3)
- pomanjkanje strokovnega kadra (2)
- finančna sredstva (1)

Odgovori so predvsem objektivne narave (razsežen teren, časovne ovire, zasedenost vzgajališč, finančna sredstva) in subjektivne narave, ki se nanašajo predvsem na strokovno daljše obravnavanje osebnosti mladoletnika, nerazgledanost staršev, pomanjkanje strokovnega kadra, ker opravljajo to delo v nekaterih primerih z manj strokovnim kadrom.

4. Vprašanje

Mnenje o vzgojnih zavodih

Odgovori so dokaj različni, med njimi smo povzeli predvsem naslednje značilne odgovore:

- v glavnem zadovoljni (5)
- v zavodih je premajhna izbira poklicev (1)
- potrebne so nove stavbe zavodov (3)
- premalo poznajo vzgojne zavode (5)
- ponovno ugotavljajo premajhno diferenciranost zavodov.

Nekateri so odgovorili tudi konkretnije in sicer:

- o VD Veržej
  - kritično obravnavajo vzgojno delo (3)
  - premajhna prostost v delu z mladino (1)
- o VD Logatec
  - slabši rezultati poklicnega usposabljanja (1)
- o VD Višnja gora
  - premajhna izbira poklicev (5)
- o Logatec
  - premajhna izbira poklicev (1)
  - kritično ocenjujejo vzgojno delo v zavodu (2)
- o VD Slivnica
  - dobro delo v zavodu (1)
  - kritična ocena discipline v zavodu (1)
- o VD Planina
  - kritično obravnavajo vzgojno delo v zavodu (3)
- o PMD Kodeljevo
  - dober, toda predrag zavod (3)
- o VD Smednik
  - dober zavod (3)
  - premalo prostosti v delu z gojenci (1).

Kot je razvidno iz odgovorov lahko ugotavljamo, da socialni organi ne poznajo v celoti delo vzgojnih zavodov, pač pa le posamezne zavode. Tako iz teh odgovorov ni mogoče dobiti zaokroženega mnenja o zavodih od socialnih organov.

Mnenja smo, da bi bilo potrebno organizirano obiskovati vzgojne zavode po socialnih delavcih tako iz centrov kot iz upravnih organov, kar bo vplivalo na primernejše odločitve le-teh na oddajo mladostnika v vzgojni zavod.

5. Vprašanje

Mnenje o triažiranju mladoletnikov

O tem vprašanju so podali soc. varstveni organi in službe naslednja mnenja:

- triažiranje je nujno (4)
- utrditi strokovno timo v drugih centrih (1)
- osnovati honorarne time pri vzgojnih svetovalnicah (2)
- brez pripomb (3)

V 6 odgovorih zasledimo, da so s triažiranjem zadovoljni, ker te izvaja PMD Kodeljevo, eden ugotavlja slabše rezultate triažiranja.

Mnenje: Socialno varstveni organi se v glavnem poslužujejo triažnega centra na Kodeljevem, vedno bolj pa se utirjujejo strokovni timi v drugih mestih ter njih število raste z ustanavljanjem centrov za socialno delo. Tu obravnavajo predvsem lažje primere.

6. Vprašanje

Kakšne možnosti za triažo se poslužujete in koga se poslužujete?

- Predhodnega mladinskega doma na Kodeljevem (15)
- Center Maribor (2)
- Vzgojne svetovalnice v Ljubljani (1) v lažjih primerih
- Vzgojne svetovalnice v Celju (1), v vseh primerih
- Vzgojne svetovalnice v Kranju (1), v vseh primerih
- Center za socialno delo v Novi Gorici (1), v lažjih primerih

Iz teh odgovorov izhajajo, da bo tudi v bodoče še vedno osnovni center za triažo PMD Kodeljevo s tem, da se bo v bodoče razbremenjeval predvsem lažjih prime-

rov zaradi ustanavljanja centrov za soc. delo. Tu se običajno formirajo tudi vzgojne svetovalnice s strokovnimi timi. Kljub temu pa v 9 odgovorih še vedno ugotavljajo, da v svojem kraju nimajo možnosti triažiranja ter se bodo posluževali PMD Kodeljevega.

7. Vprašanje

Sodni primeri mladoletnikov v letu 1962 in od tega triažirani mladoletniki.

Center za soc. delo	Maribor - Center	vseh	112,	triažiranih	84
"	Ljubljana - Šiška	"	15	"	2
"	Ljubljana - Center	"	?	"	4
"	Ljubljana - Bežigrad	"	36	"	7
"	Ljubljana - Moste	"	38	"	5
"	Celje	"	2 (?)	"	2
"	Novo mesto	"	42	"	3
"	Kranj	"	12	"	-
"	Trbovlje	"	47	"	5
"	Nova Gorica	"	8	"	6
Obč. ljudski odbor	Slovenj Gradec	"	-	"	- (?)
"	Ljubljana - Vič	"	59	"	6
"	Maribor - Tabor	"	21	"	7
"	Jesenice	"	18	"	1
"	Ptuj	"	5	"	2 (?)
"	Postojna	"	9	"	3
"	Ravne na Koroškem ..	"	brez odgovora.		

Pripomba: Iz navedenih odgovorov se vsiljuje ugotovitev, da vsi odgovori ne obsegajo vprašanja, ker se nekateri odgovori nanašajo na vse sodne primere mladoletnikov, nekateri pa le na tiste, ki so bili oddani v vzgojni zavod na podlagi sklepa sodišča.

Po teh nepopolnih podatkih je bilo v letu 1962 skupno 424 mladoletnikov, od katerih je bilo triažiranih 131 ali 30,9 %.

Na področju centrov za socialno delo je bilo obravnavanih 312 mladoletnikov, od katerih je bilo triažiranih 112 mladoletnikov ali 32,2 %. Na področju obč. soc. varstvenih organov je bilo obravnavanih 112 mladoletnikov, od katerih jih je bilo triažiranih le 19 ali komaj 16,9 %.

Mnenje: Službo triažiranja bo potrebno še bolj popularizirati in jo utrditi, da bo tako vedno manj tistih primerov mladoletnikov, ki so zaradi nestrokovnega mnenja oddani v vzgojne zavode, čeprav niso bili primerni zanje. Prav tako bo potrebno urediti, kdo vse lahko opravlja in pod kakšnimi pogoji službo triažiranja zaradi strokovnih timov, ki se formirajo v centrih za socialno delo in v vzgojnih svetovalnicah, da ne bi prišlo do neprimernosti "konkurence" med PMD Kodeljevo in ostalimi strokovnimi timi.

8. Vprašanje

Sodelovanje soc. varstvenih organov in služb z drugimi strokovnimi in družbenimi službami.

Odgovori so zelo različni, po svoje zanimivi, ker je iz njih razvidno, da nekatere soc. službe sodelujejo zelo široko, druge pa le z nekaterimi organi, s katerimi imajo neposredne stike zaradi obravnavanja mladoletnikov.

Odgovori prikazujejo naslednje stanje:

- sodelovanje s sodišči in javnimi tožilstvi	5 odgovorov
- " s šolami	9 "
- " s TNZ in ONZ	6 "
- ugotavljajo potrebo po koordiniranem delu	5 "
- sodelujejo z vzgojnimi varstvenimi ustanovami	2 "
- " z Zvezo mladine Slovenije	3 (prosti čas)
- " z gospodarskimi organizacijami	4
- " z vzgojnimi zavodi	3
- " s kult. prosv. ustanovami	1
- " s športnimi organizacijami	1
- " s prostovoljnimi socialnimi delavci	1
- " s službami za zaposlovanje delavcev	2
- " z družbenimi organizacijami (SZDL, DPM)	3
- " s starši	1
- " preko raznih posvetovanj	2

Mnenje: Potrebno bo razširiti krog sodelovanja socialno varstvenih služb strokovnega in upravnega značaja z vsemi činitelji v komuni, ki kakorkoli sodelujejo v delu z ali za mladino. Iz navedenih odgovorov je razvidno, da obstoja tesnejše sodelovanje v večjem številu edino le z organi kazenskega pravosodja in šolami. Vse ostalo sodelovanje pa verjetno odvisno od osebnosti socialnih delavcev, ki delujejo na določenem področju ter v odvisnosti do ostalega dela, ki ga opravljajo socialno varstveni organi in njih službe.

9. Vprašanje

Izkušnje na področju sodelovanja.

Že v odgovorih ugotavljamo, da so uspešni le sistematični in stalni stiki ter je potrebno pritegniti v sodelovanje čim širši krog sodelavcev. V glavnem so izkušnje dobre predvsem s sodišči, TNZ-ji, šolami ter tudi z gospodarskimi organizacijami kot tudi s starši. Slabše izkušnje ugotavljajo le nekateri centri odn. upravni organi in sicer: s šolami (2), z gospodarskimi organizacijami (1). V 5 odgovorih pa zasledimo, da je sodelovanje bolj ali manj dobro, vendar odgovori niso konkretizirani, kjer je boljše odn. slabše sodelovanje. Iz odgovorov tudi ni razvidno, ali to sodelovanje sloni na preventivnem ali kurativnem delu. Verjetno je drugega

sodelovanja več, ker zahteva konkretnjših rešitev.

10. Vprašanje

Po katerih zavodih čutite potrebo ?

V 11 odgovorih se odraža potreba po takšnem zavodu, ki bi sprejemal tiste pod-povprečne otroke (debile, mejne primere), ki se ne morejo v normalnem okolju tu-di izučiti poklica odn. priučiti poklicu ali praktičnemu delu. Ta odgovor je prire-jen v raznih inačicah ter v enem odgovoru zveni potreba po delovno zaščitnem domu.

Z ustanovitvijo takega zavoda v Begunjah na Gorenjskem bo izpolnjena občut-na vrzel v sistemu posebnega šolstva.

V treh odgovorih se kaže potreba po zavodu za imbecilne otroke in mladino.

Po en odgovor se nanaša na :

- odprti tip zavoda za dekleta po vzoru na VD Slivnico
- zavod za nevrotične otroke
- posebni zavod za tiste mladoletnike, ki stalno motijo okolico
- zavod prehodnega tipa za mladoletnike, ki so odpuščeni iz vzgojnih zavo-dov, pa še nimajo vseh pogojev zagotovljenih za normalno življenje. Tak zavod bi služil predvsem tistim mladostnikom, kjer še ni bilo sanirano do-mače okolje, ki je negativno vplivalo na njega. Obenem bo onemogočalo recidivo vsaj v večji meri
- potrebe po novih zavodih niso izkazane v 4 odgovorih.

11. Vprašanje

Posebni problemi

Na zadnje vprašanje so socialno varstvene institucije odgovorile predvsem z na-slednjimi predlogi in mnenji:

1. Vzgojni zavodi naj bi vsakih 3 do 6 mesecev obveščali s poročilom socialno varstveni organ o mladostniku brez poprejšnjega zahtevka.
2. Vzgoja v zavodu ni prilagojena načinu življenja izven zavodskega življenja.
3. Čedalje večji problem je zaposlovanje mladih oseb, predvsem oseb, ki so od-puščene iz vzgojnih zavodov.
4. Potrebno bo posvečati kapaciteto intematov, ki naj služi predvsem preven-tivnemu delu proti mladinski delinkvenci.
5. Ugotavljanje pomanjkanja rejniških družin po mestih in po industrijskih sre-diščih.
6. Poiskati nove oblike reševanja moralno iztirjenih deklet, ker zavod v Višnji gori ni edini izhod za ta dekleta.
7. Cena oskrbnega dne v zavodih je previsoka in so tudi prevelike razlike med posameznimi oskrbnimi dnevi kot npr. od 15 000.--din do 41 550.--din. To tu-di posredno vpliva na oddajo mladoletnika v vzgojni zavod.

8. Kako urejati problem tistih mladoletnikov, ki so nagnjeni k trajnejšemu potepuštvu.

Odgovore uredil:

Bogo Gemovšek

ORGANIZIRANA POMOČ ZA PRIMER BOLEZNI DRUGOD IN PRI NAS

Uvod

Organizirane službe za pomoč na domu v primeru bolezni so nam iz leta v leto bolj potrebne. Vzrokov za to je več.

Zaposlovanje žensk, ki so danes v našem gospodarstvu že nepogrešljiv činitelj, je v marsičem spremenilo nekdanji način življenja v družinah in načelo nove probleme, katerih ne more več reševati družina sama, temveč družba ali konkretnije: krajevna skupnost, občina, delovna organizacija. Sem sodi v prvi vrsti varstvo otrok in skrb za obolelega družinskega člana. Migracija mladih ljudi iz vasi v industrijska središča nam odpira na vasi poleg ekonomskih tudi pereče socialne probleme: kako zagotoviti osamelim starim ljudem na kmetijah potrebno pomoč za oskrbo in nego. Že danes imamo v Sloveniji okoli 1000 takšnih oseb. Problem pa je v naraščanju. Podaljšana življenjska doba prebivalstva sploh, pa terja še posebnih oblik družbene skrbi za ostarele državljane. Tudi dejstvo, da imamo vedno večje število težjih kroničnih obolenj, zlasti rakastih, postavlja vedno bolj v ospredje vprašanje tovrstnih pomoči družinam, samskim zaposlenim osebam in ostarelim ljudem.

Ob naštevanju primerov, kjer je potrebna pomoč na domu v primeru bolezni, ne smemo mimo porodnic, katerim je še celo potrebna organizirana pomoč, ker izkušnje kažejo, da se zaradi nezadostne pomoči takšnim ženam občutno skrajša čas dojenja, žene pa obolevajo za raznimi kroničnimi vnetji. (Stvar ne bi smeli prepuščati stihiji in se zanašati na eventualno pomoč mater, tet in sosed, kakor je bilo to nekoč po navadi možno). Tudi ležalna doba različnih akutnih in kroničnih bolnikov v bolnišnicah bi bila lahko marsikdaj krajša, če bi jim zagotovili doma ob potrebni zdravniški pomoči še tudi ustrezno nego in dolgo oskrbo. Za samega bolnika bi bilo to še celo priporočljivo. Dokazano je namreč, da vpliva domače okolje na hitrejšo ozdravljenje ali vsaj na boljše počutje bolnika, za družbo pa je dosti cenejše.

Po poročilu Socialne ekonomske komisije OZN za leto 1956 je imelo tedaj že 18 držav organizirane tovrstne službe (brez vzhodnih držav, o katerih tedaj ni bilo podatkov). Pri nas je morda bolj poznano to delo v Švici ali v sosednji Avstriji. Na mojem študijskem potovanju pa sem imela priložnost, da sem proučila organizacijo in delovanje teh služb v Skandinavskih državah ter želim seznaniti bravce z nekaterimi izkušnjami predvsem iz dela tamkajšnjih organizacij in upravnih organov.

Finska

Na Finskem imajo široko razvito delo glede pomoči družini v primeru bolezni, kakor tudi skrbi za stare, onemogle in kronično bolne osebe. Značilno za vse njihovo delo na tem področju je, da se ukvarjajo s temi službami poleg državnih organov tudi različne humanitarne organizacije in društva. Vendar pa ima socialno ministrstvo pregled nad vsem tem delom in ga tudi usmerja.

Služba za pomoč družini je organizirala že leta 1931 Mannerheimova zveza za varstvo otrok. Leta 1951 je izdalo socialno ministrstvo v zvezi s tem poseben predpis in prevzelo deloma tudi šolanje družinskih pomočnic. Na podlagi tega predpisa naj bi bila pri vseh komunah stalna služba za to pomoč, število pomočnic pa naj bi bilo v skladu z gostoto prebivalstva in sicer v mestih na 3 000 prebivalcev, na podeželju pa zaradi raztresenosti naselij na 2 000 prebivalcev po ena družinska pomočnica. Trenutno ima Finska 1 100 takšnih pomočnic. Šolanje družinskih pomočnic je intematskega tipa. Učni program je predpisalo socialno ministrstvo in traja 1 leto. V šolah dobijo dekleta osnovo iz osebne higiene, stanovanja, nege in vzgoje zdravega in bolnega otroka ter nege odraslih bolnikov. Učijo se tudi kuhanja, kisanja in likanja ter šivanja otroškega perila in izdelave preprostih otroških igrač. V nekaterih šolah se učijo tudi molže in vrtnarstva, ker morajo v oddaljenih vaseh nadomeščati pri vseh domačih delih gospodinjstvo med njeno boleznijo. Družinske pomočnice s takšnim teoretičnim in praktičnim znanjem so najbolj zanesljive pomočnice pri širjenju zdravstvene prosvete, zdravih, prehrambenih navad in ekonomike v gospodinjstvu. Zato pravijo, da se jim izdatek za šolanje in tudi izdatki komun za pomoč materialno šibkim družinam bogato izplača gledano skozi prizmo preventive. Učni program je predpisalo socialno ministrstvo.

V mestih prevzema ta služba pri komunalnih upravah predvsem skrb za tiste družine, ki niso zmožne plačila, medtem ko se materialno dobro stoječi obračajo za to pomoč na privatne organizacije.

Pionir organizirane pomoči starim ljudem je bilo gerontološko društvo, ki je pred 11 leti začelo s posebnimi tečaji za usposabljanje kadra za tovrstno delo. S to dejavnostjo se ukvarja društvo še danes. Poleg tega je organizirana pomoč sta-

rim ljudem v zasebnih gospodinjstvih po raznih humanitarnih organizacijah in društvih. Zlasti Rdeči križ se je pri tem precej angažiral. Tako ima npr. v Helsinkih biro za pomoč starim osebam na domu, ki skrbi za okoli 300 starejših oseb, v biroju dela 120 žena. Vse so obiskovale poseben tečaj o negi bolnika, v gospodinjstvu in o dietni prehrani.

Tečaj je časovno prilagojen razpoložljivemu času tečajnic in sicer traja 1 mesec in pol dvakrat tedensko po 2 uri. Usluge plačujejo ljudje sami ali pa komune, če nekdo ni zmožen plačila.

Za nego težjih kroničnih bolnikov na domovih skrbijo takozvane diakonistinje, ki so zaposlene pri vseh cerkvenih občinah. Država daje tem občinam v ta namen posebne finančne dotacije. Takšno službo imajo organizirano cerkvene občine tudi v drugih nordijskih državah in usposablajo v ta namen svoje specialne kadre.

Švedska

Na Švedskem je pomoč družinam v primeru bolezni oziroma pomoč starim in kronično bolnim organizirana predvsem v okviru državnih organov.

Za pomoč družini v slučaju bolezni ali poroda se usposablajo mlajša dekleta v 15 mesečnih tečajih intematskega tipa. Učni program je po vsebini podoben učnim programom tovrstnih šol na Finskem. Za starejše žene, ki se želijo posvetiti temu poklicu, so organizirani 3 mesečni tečaji, ker menijo, da imajo te žene toliko življenjskih in praktičnih izkušenj v delu z otroki in iz gospodinjstva, da zadovoljujejo krajši tečaji.

Švedska ima danes preko 3 500 šolanih družinskih pomočnic. Pri vseh komunah je ta služba vezana na občinski odbor ter skrbi za to vprašanje posebej voljeni organ, katerega sestavljajo predstavniki vseh političnih partij. V Stockholmu deluje za organizacijo te službe poseben biro, ki ima 240 stalnih družinskih pomočnic. Razen njih ima v evidenci 95 žena za občasno zaposlitev in 30 žena, ki so posebej usposobljene za pomoč pri bolnem otroku. V letu 1958 je opravil biro blizu 6 000 storitev. Največ primerov je bilo zaradi raznih poškodb ob nesrečah, infekcijskih boleznih in nosečnosti ali poroda. Delo družinskih pomočnic je v posameznih družinah časovno omejeno na največ 14 dni in se le v izjemnih primerih dovoljuje, da ostanejo dalj časa.

Razen organizirane službe za pomoč družinam v primeru bolezni, je začela organizacija "Radda Bamen" (Rešite otroke) s posebno službo za nego bolnih otrok zaposlenih mater. Vsa stvar je v tem, da zbira ta organizacija prostovoljke, največ takšne, ki imajo že odrasle otroke, da so določene dni pripravljene prevzeti

skrb za otroka v določeni družini. Za to delo prejmejo tudi manjši honorar. Evidenco o njih vodijo občine in se na nje obračajo matere, ki potrebujejo takšno pomoč.

Četudi so na švedskem zelo intenzivno razvijali domove za stare ljudi, saj jih imajo preko 1 400 (pri 7,1/2 milj. prebiv.), se v zadnjem času vedno bolj zavzemajo za individualno skrb za stare ljudi v zasebnih gospodinjstvih. Zato pospešujejo tudi posebno mrežo skrbnic za stare ljudi, od katerih pa ne zahtevajo posebnih šol. Menijo, da je to popolnoma drugače, kakor v družinah z malimi otroki, ker zna vsak odrasel človek, četudi bolan, povedati, kaj potrebuje. Zato je za to delo važno predvsem, da so te žene večšče gospodinjstva in na primerni kulturi stopnji. Večina njih ima tudi tečaj Rdečega križa o negi bolnika. Tudi ta služba je vezana na občine, v Stockholmu pa skrbi za to poseben biro, ki ima evidentiranih 2 200 žena za občasno pomoč starejšim osebam na domovih ter okrog 40 žena za nočna dežurstva v primerih težjih bolezni.

Za kronično bolne je v organizacijskem in finančnem pogledu odgovorna zdravstvena služba "Landsting", kar bi bilo v našem smislu področje okraja. Kronični bolniki so v bolnišnici, domovih za kronično bolne, domovih za stare, v privatnih bolnišnicah ali v lastnih stanovanjih oziroma pri svojcih. Landsting teži za tem, da ostane čimveč teh bolnikov v domači oskrbi, ker je to za bolnika ugodneje, za državo pa dosti ceneje. Tak bolnik namreč stane:

v bolnišnici	do 70	K dnevno
v domovih za stare in v privatnih bolnišnicah	" 20	K dnevno
če je v domači oskrbi pa le	" 5,5	K dnevno

Kolikor ne pridejo v poštev za nego svojci, pri skrbi patronažna sestra negovalkosamaritanka. Samaritanke usposablja Rdeči križ v 40 in 90 umih tečajih. Za njihovo usposabljanje plača "Landsting" Rdečemu križu po 250 K. Namešča jih lahko Rdeči križ ali občina. V vsakem primeru nosi izdatek za njihove plače "Landsting", ki poskrbi brezplačno tudi za bolniške rekvizite: vozičke, postelje, pripravne za dviganje bolnika, masažo itd.

Norveška

Norveška je vpeljala službo za pomoč družini v primeru bolezni pred 12 leti. Danes je razvita skoraj v vseh občinah in razpolaga s 1 700 šolanimi družinskimi pomočnicami. Na socialnem ministrstvu menijo, da bi bilo potrebno to mrežo še razširiti in sicer tako, da bi bila na 1 000 prebivalcev po ena pomočnica. Tako bi potrebovala Norveška (za okrog 3,1/2 milj. prebiv.) 4 000 družinskih pomočnic. Njihova zaposlitev pri posameznih družinah je tudi tu omejena na največ 14 dni.

Šolanje traja le 5 mesecev in sicer 3 mesece teoretičnega pouka (o higieni, prvi

pomoči, psihologiji, ekonomiki gospodinjstva, ročnem delu, elektriki itd.) ter 2 meseca prakse v otroškem oddelku bolnišnice, porodnišnici in vrtaču, vendar pa mora vsaka kandidatka ob vpisu dokazati, da ima večletno prakso v gospodinjstvu. Socialno ministrstvo je pripravilo nov učni program, ki bo obsegal tudi nego bolnika na domu. S tem želijo razbremeniti bolniški posteljni sklad, skrajšati čas zdravljenja v bolnišnicah in poceniti zdravljenje.

To delo je bilo doslej prepuščeno večinoma humanitarnim organizacijam.

V nekaterih komunah pa je ta skrb še danes ena izmed nalog komunalnih odborov. Tako n. pr. v mestu Tausberg. Pri posebnem biroju vodita to delo dve uslužbenki: ena od teh je medicinska sestra, a druga socialna delavka, kader za opravljanje nege na domu pa so študentke šole za medicinske sestre ter je njihovo delo vključeno v 3 mesečni program prakse posamezne študentke v zadnjem letu šolanja. Poleg tega usposablja za to delo tudi redne stalne kadre. Usluge plačujejo: pri akutnih obolenjih zdr. zavarovanje, podjetja, posameznik ali komuna, če nekdo ni zavarovan; pri kroničnih boleznih pa posameznik (če ima sredstva) ali komuna.

V bodoče nameravajo reorganizirati to delo tako, da bo pri vsaki komuni zadolžen s to nalogo poseben družbeni organ - odbor, ki bi ga sestavljali zdravstveni delavci in predstavniki različnih organizacij.

Socialno ministrstvo je vpeljalo pred leti tudi posebno službo za pomoč na domu stariim ljudem. Ta skrb je v celoti prepuščena komunam in privatnim organizacijam. Na tem poslu je angažiranih 700 žena. Nameravajo pa to vprašanje podrobneje proučiti in ga organizacijsko izboljšati.

Danska

Na Danskem ima dolgoletno tradicijo služba strokovne nege bolnika na domu. Začetki dela segajo v leto 1916, ko je bilo v bolnišnicah veliko pomanjkanje postelj. Opazili so, da mnogi izmed bolnikov lahko ležijo doma, če jim je zagotovljena najnujnejša nega. Poskusili so s 6 medicinskimi sestrami in zdravnikom v enem delu mesta. Že po enem letu delovanja so službo razširili na šest mestnih okrajev, v vsakem okraju pa poverili delo dvema medicinskima sestram - eni s prakso ter mlajši, ki se je ob tem uvajala. Danes je na tem delu zaposlenih v 81 okrajih 187 medicinskih sester. (Kopenhagen šteje blizu 800.000 prebiv.). Njihovo delo se omejuje na naslednje delo z bolnikom: ureditev osebne higiene bolnika, ureditev postelje, dajanje zdravil, injekcij, prevezovanje ter morebitne manjše usluge kot npr. kuhanje čaja in podobno. Delovni čas medicinskih sester je 8 ur dnevno. V tem času opravi vsaka sestra povprečno 13 obiskov. Zanimivo je, da je bilo to povprečje pred leti dosti višje, celo 119

obiskov dnevno. Pravijo, da je temu vzrok vedno večje število bolnikov, ki so v višji starosti ali s težjimi kroničnimi obolenji ter zahtevajo za najnujnejšo nego nekaj več časa.

V delovno področje te službe spadat tudi nega porodnic in novorojenčkov v vseh tistih primerih, ko rodijo žene doma (v letu 1957 je bilo od 4 450 porodov 1947 porodov doma). O vsakem primeru obveščajo bino področne babice. Za to delo so določene posebne sestre.

Za vse paciente, ki so zavarovani za primer bolezni, je vsa omenjena pomoč brezplačna. Potrebno pa je predhodno nakazilo zdravnika ali babice. V vseh primerih, ko ljudje niso zdravstveno zavarovani (to so največ sezonski delavci in njihovi svojci), opravljajo to službo diakonistinke, ki so zaposlene pri cerkvenih občinah. Omenjena služba pomeni za bolniški posteljni sklad veliko razbremenitev, da ne govorim tudi o pocenitvi, ki je še posebej poglavje. V letu 1957 je bilo oskrbovanih na ta način 29 050 pacientov, pri katerih so opravile sestre 584 000 obiskov.

Leta 1949 je začelo socialno ministrstvo z organizacijo druge pomoči na domu v primeru bolezni. Značilno za to službo na Danskem je, da je enotna za vse slučaje, bodisi da gre za pomoč otroku, družini ali starim ljudem. Zanimivo je tudi to, da se prijavljajo v to službo le starejše žene med 40 in 60 letom.

V začetku je bilo zamišljeno, da bi morale vpeljati to službo obvezno vse komune. Kasneje so odločitev o tem prepustili komunam. Danes je izpeljana ta organizacija v 769 od 1 160 komun, (katerih velikost pa ne smemo primerjati z našimi): Ekonomsko šibkejšje komune so se orientirale na reševanje tega vprašanja s sosedsko pomočjo. V večjih mestih skrbijo za to službo bolniške blagajne, ki dobijo izdatke za plače družinskim pomočnicam povrnjene od občin.

Danska razpolaga z okrog 4 000 družinskimi pomočnicami. Glede na to, da se prijavljajo v tečajje za to usposobitev izključno starejše žene, z dolgoletno prakso v gospodinjstvu, trajajo ti tečajji le tri mesece in dajejo predvsem teoretični pouk iz ekonomike gospodinjstva, prehrane in diete, o različnih boleznih in negi bolnika, psihologiji in negi zdravega otroka itd. Le v primeru, da žena ni imela nikoli opravka z otroki, je zaželena predhodno 14 dnevna praksa v kakšnem otroškem domu.

V Kopenhagenu obstoja za pomoč v primeru bolezni poseben oddelek Združenih bolniških blagajn, in posluje preko 20 birojev, ki so pri podružnicah bolniške blagajne, na katere se obračajo za pomoč družine in posamezniki na podlagi pismene nega priporočila zdravnika ali babice. Po podatkih odpade na pomoč družini zaradi bolezni matere ali po porodu 1/3 primerov, 1/3 je primerov bolezni otroka, ko sta oba roditelja zaposlena, v 1/3 primerov pa rabijo tujo pomoč samske osebe.

Zaključek

V kratkem sem skušala prikazati intenzivno delo v nekaterih državah za razvoj služb, ki naj pomagajo družinam in posameznikom v primeru bolezni ali onemoglosti. Pri vsem tem je zanimivo, da so se razvijale te službe v vsaki od omenjenih držav po svoje, v skladu z danimi materialnimi možnostmi in razmerami. Vse povsod posvečajo veliko skrb vzgoji kadra, vendar najdemo tudi pri tem razlike med posameznimi državami. Enotni so si pač v tem, da mora biti usposabljanje mlajših oseb časovno daljše in učni programi obširnejši, medtem ko se pri starejših ženah upoštevajo življenjske izkušnje in praksa. Razlikujejo tudi delo v družini z malimi otroki, ki je zahtevnejše od dela z odraslimi. Nadalje delo v družini ali pri posamezniku, kjer je potrebna le enostavna nega ob ostalih gospodinjskih poslih, od dela pri težjem bolniku, kjer je potrebno več znanja za strokovno nego. In posebej gospodinjske usluge ostarelim osebam. Glede navse to iščejo, izbirajo, usposabljujejo in usmerjajo kader.

Tudi pri zaposlovanju tega kadra so zelo elastični. Zaposlujejo določeno število stalnega kadra, kateremu je to delo reden poklic, občasno po potrebi pa osebe, ki razpolagajo z manj časa in katerim je to bodisi dodatni dohodek ali koristna okupacija.

Pri organiziranju teh služb jih ni vodila samo potreba, temveč tudi ekonomska računica: pri zaposlenih materah ali svojcih - izguba v proizvodnji, pri kroničnih bolnikih - cena oskrbe v bolnišnici itd. Cena za opravljene usluge temelji na osebnih dohodkih koristnika. Zgodi se, da je v tem pogledu na boljšem tisti, ki ima nižje dohodke, ker razliko pokrije komuna.

Ne glede na to ustvarja razširjenost in pestrost teh služb v ljudeh dragocen občutek, da jim je zagotovljena ustrezna pomoč za primer takšne potrebe.

(se nadaljuje)

Olga Krajger

KAKO SE JE KONČALA NOSEČNOST PRI ŽENSKAH, KI JIM JE BIL NA KOMISIJI SPLAV ODKLONJEN

Berta Mička - socialni delavec

Je predložila Višji goli za socialne delavce v Ljubljani svoje diplomsko delo. Uredništvo ga objavlja v nekoliko skrajšani obliki.

U v o d

Danes kljub naporom zdravstvenih in javnih delavcev za uveljavitev kontracepcije še vedno ugotavljamo, da iz leta v leto več žensk prosi za legalno prekinitve nosečnosti. Znanе so nam številke, prav tako nam je znano tudi, koliko ženskam je v enem letu splav odobren. Vemo torej, da je vsem ženskam, ki jim je prekinitev nosečnosti odobrena, splav tudi strokovno opravljen v enem od zdravstvenih zavodov. Ne vemo pa, kako se je končala nosečnost pri tistih ženskah, katerim komisija za dovolitev splava tega ni odobrila.

Prav usoda teh žensk pa me je zanimala kot bodočega socialnega delavca v zdravstvu. Smoter moje naloge je bil torej v tem, da ugotovim, kako se je nosečnost končala potem, ko je bil dovoljeni splav odklonjen na Komisiji I. in II. stopnje, koliko žensk je ilegalno splavilo, koliko jih je rodilo in kako so ti v bistvu nezaželeni otroci sprejeti v teh družinah.

S to kratko analizo bom skušala prikazati le problematiko žensk ljubljanskega okraja, oziroma žensk, odklonjenih na Komisiji I. in II. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani za leto 1961.

Z b i r a n j e p o d a t k o v

Ko ženska izve, da je noseča in je nosečnost v tem času nezaželena oziroma ženska iz kakršnihkoli razlogov novega člana družine ne more sprejeti, se običajno odloči za odpravo plodu in obme na patronažno službo zdravstvenega doma ali pa direktno na obstoječo komisijo za dovolitev splava. V vsakem primeru pa mora pri patronažni sestri, ki dela na določenem teritoriju, dobiti socialni izvid, brez katerega je komisija, če so podane le socialne indikacije, ne vzame v postopek.

Iz statističnih podatkov Komisije I. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani je

razvidno, da število prosilk, ki prosijo za splav iz socialnih razlogov, iz leta v leto narašča. Najvišji procent odobrenih splavov, je zaradi socialnih indikacij. Istočasno pa je tudi procent odklonjenih iz leta v leto višji. Vzroki za odklonitev so predvsem "ni indikacij" in pa "že odobren splav".

Kot "ni indikacij" komisija zavrača vse tiste ženske, ki prosijo za splav iz razlogov, ki se ne morejo upoštevati kot dovolj utemeljeni za odobritev splava. To so predvsem razlogi, ki govorijo, da družine regulirajo svoj prirastek zaradi dviga življenjskega standarda: nedograjena hiša, naštava opreme za stanovanje, dolg za nakup avtomobila itd., dekleta pa kot razlog navajajo dejstvo, da nimajo pogojev za sklenitev zakonske zveze. Za obdelavo sem vzela le prosilke, ki se obračajo na komisijo I. stopnje za dovoljitev splava v Ljubljani, ki deluje po Uredbi o postopku za dovoljenje odpravo plodu iz leta 1960 (Ur. list FLRJ št. 9/60) in zajema vse občine v sedanjem ljubljanskem okraju razen Zagorja, Trbovelj in Hrastnika. Za to področje deluje Komisija I. stopnje pri Splošni bolnici Trbovlje.

Komisija II. stopnje pri Ginekološko-poročniški kliniki v Ljubljani rešuje tudi pritožbe prosilk iz omenjenih občin in odbitih prosilk iz okraja Novo mesto, katerih pa v nalogi nisem upoštevala.

Ker število prosilk, ki prosijo za splav iz socialnih razlogov, konstantno narašča, sem za obdelavo vzela leto 1961, in sicer je moj namen analizirati le prosilke, ki so bile v letu 1961 na Komisiji I. stopnje za dovoljeno odpravo plodu v Ljubljani odklonjene in na komisijo II. stopnje niso šle, in pa tiste, ki so tudi na Komisiji II. stopnje bile odklonjene.

Preden preidem k obravnavanju konkretne problematike, bom v priloženi tabeli za osvetlitev problema prikazala porast števila prošenj za odpravo plodu in pa rešitev teh prošenj za nekaj let nazaj.

Leto	Vloženih prošenj	Odobrenih prošenj	%	Odklonjenih prošenj	%
1959	3 160	2 586	82	574	18
1960	3 259	2 468	76	791	24
1961	3 516	2 538	72	978	28

Izhodišče moje diplomske naloge oziroma analize so torej ženske, katerim je prošnja za dovolitev splava bila na Komisiji I. stopnje rešena negativno.

Ker pa ima vsaka ženska, odklonjena na I. stopnji, pravico pritožbe na II. stopnjo, sem se poslužila tudi podatkov te komisije. Ugotovila sem, da je precejšnje število žensk, ki na Komisijo II. stopnje sploh niso prišle, obenem pa je iz podatkov te komisije razvidno, koliko ženskam komisija II. stopnje splava ni

odobrila. Pred seboj sem torej imela dve vrsti žensk, katerih usoda me je zanimala.

Iz evidence Komisije I. stopnje za dovolitev splava sem zbrala vsa imena in naslove tistih žensk, ki po odklonitvi na I. stopnji, na Komisijo II. stopnje sploh niso šle: teh je bilo 231.

Istotako pa sem zbrala podatke za ženske, ki jim tudi Komisija II. stopnje splava ni odobrila: teh žensk je bilo 242.

V ta namen je bilo potrebno evidentirati podatke o vseh prosilkah, katerim je bil dovoljeni splav odklonjen, se z njimi razgovarjati in ugotoviti, kako se je nosečnost končala in kako se je ta prekinitvev kazala na ženskah. To delo na terenu sem delno opravila sama, delno pa mi je bila v pomoč terenska patronažna služba.

Postavila sem si vprašanje, kako najhitreje priti do točnih podatkov, ki me zanimajo. Zavedala sem se prednosti metode vzorčenja glede ekonomičnosti in hitrosti postopka. Kljub prednostim, ki jih ima vzorčenje, sem se odločila za metodo anketiranja.

Anketa je pravzaprav tisti način spoznavanja mas, ki se poslužuje izbranih elementov in zbira osebna mnenja o določenih razmerah in pojavih. Podatki, dobljeni z anketo, so večkrat subjektivno obarvani. Ker pa z anketo ne dobimo samo golih statističnih podatkov, pač pa nam le-ta osvetli življenje tudi s strani, ki jo je statistično težje zajeti, in to je bil predvsem moj namen, zato sem se odločila za metodo anketiranja. Obenem sem se za anketo odločila tudi zaradi tega, ker sem skušala dobiti podatke in osebna mnenja od čimvečjega števila odklonjenih žensk.

a) Anketne pole - obrazci

Važno vprašanje pri anketi so tudi vprašalne pole. Sestaviti vprašalno polo ni lahko. Zelo pogosto zaradi napačno postavljenih vprašanj propade vsa anketa.

Upoštevaajoč vse to, je bil sestavljen anketni list, s katerim naj se anketirajo vse ženske, odklonjene na Komisiji I. stopnje, nadalje tiste, ki na Komisijo II. stopnje niso prišle in vse odklonjene na Komisiji II. stopnje. V tem anketnem listu je bilo šest glavnih grup vprašanj, in sicer:

- I. Generalije in opis družinskih razmer
- II. Razlogi, zaradi katerih se je ženska odločila za prekinitvev nosečnosti
- III. Odločitev Komisije I. stopnje
- IV. Odločitev Komisije II. stopnje
- V. Nedovoljen splav
- VI. Nosečnost in porod

- I. Pod generalijami in opisom družinskih razmer je bil stan, poklic prosilke in moža oziroma partnerja, starost prosilke, zaposlenost, povprečni mesečni dohodki družine, stanovanjske razmere, kolikokrat je rodila - splavila, število otrok po starosti in odnosi v družini.
- II. Pri razlogih, zaradi katerih se je ženska odločila za prekinitve nosečnosti, me je predvsem zanimalo, kakšen razlog bodo ženske navedle sedaj, ko niso v stiski. Predpostavljala sem, da bodo ženske na ta vprašanja sedaj odgovarjale bolj realno kot pa so morda takrat navajale v svojih prošnjah. Takrat so te ženske vse v skrbeh ali jim bo Komisija prekinitve nezaželene nosečnosti odobrila ali ne, zato so takrat tudi mnogo večji pesimisti. Družinske razmere se jim zdijo mnogo bolj neurejene kot so sicer, ekonomski položaj nerešljiv itd.
- III. Odločitev Komisije I. in II. stopnje. Te podatke sem dobila iz obstoječe evidence komisij. Zanimalo pa me je, kako ženske sedaj gledajo na delo komisij in s čem niso zadovoljne in ali bi se v primeru ponovne nosečnosti še obračale na obstoječe komisije. Obenem me je tu zanimalo, iz kakšnih razlogov se toliko žensk ni javilo na Komisijo II. stopnje in pa katerih žensk se je več odločilo za porod.
- V. Nedovoljeni splav. Ti podatki bodo pokazali, koliko žensk se še vedno obrača po pomoč k strokovnjakom ali mazačkam, ki izven zdravstvenih zavodov opravljajo nedovoljene splave.
- VI. Nosečnost in porod. To sem razdelila v štiri podgrupe, in sicer me tu predvsem zanima:
- 1) koliko vseh žensk se je pravzaprav odločilo za porod in kako je tega v bistvu nezaželenega otroka sprejela mati sama in kako so ga sprejeli ostali člani družine,
  - 2) kje je nezaželeni otrok sedaj. To nam bo predvsem pokazalo, ali je bila takrat res tako nemogoča situacija v družini, da otroka res ne bi mogli sprejeti,
  - 3) vprašanje "ali vam je bila nudena kakršna koli moralna ali materialna pomoč od strani socialne ali patronažne službe na terenu" sem postavila predvsem zaradi tega, da vidimo, koliko se patronažna služba na terenu zanima predvsem za take ženske, ki so se po odklonitvi na komisiji za dovolitev splava iz kakršnih koli razlogov odločile, da rodijo.

Zavedala sem se, da so vprašanja v anketni poli zelo osebna in da segajo v najintimnejše življenje ženske, zato sem tudi precej dvomila glede resničnosti odgovorov.

Čer Komisiji za dovolitev splava zajemata dokaj obširno področje, bi vseh 473

žensk sama le s težavo anketirala oziroma imela z njimi razgovor. Odločila sem se, da za anketiranje žensk iz oddaljenih občin zaprosim patronažno službo zdravstvenega doma, ženske iz Ljubljane pa anketiram sama.

S to razdelitvijo je na patronažne sestre odpadlo 250 žensk, meni pa jih je ostalo 223.

Zavedala sem se, da od načina zbiranja zavisi kvaliteta zbranih podatkov in da je uspeh naše ankete odvisen od sodelovanja tistih, od katerih podatke pričakujemo, kakor tudi od tistih, ki anketirajo.

V ta namen je bil sestavljen dopis z navodili za izpolnjevanje anketnih pol in skupaj z anketnimi polami poslan patronažni službi zdravstvenega doma. Že takrat sem se zavedala, da bi bil osebni kontakt z osebami, ki bodo anketirale (anketarji), najuspešnejši. Toda tega mi materialni pogoji niso dopuščali.

Po končanem anketiranju sem res ugotovila, da je razlika pri odgovorih v anketnih polah med tistimi, ki so jih izpolnjevale patronažne sestre in tistimi, ki sem jih izpolnila sama. Razlika je že v odgovorih ene in druge patronažne sestre. Nekatere patronažne sestre so stvar vzele resno in napisale odgovore na vsa postavljena vprašanja, medtem ko jih je večina na postavljena vprašanja v anketni poli odgovorila s suhoparnim da in ne. Razlika se kaže tudi v tem, da se večina patronažnih sester ni potrudila, da bi z anketo zajele čim več žensk, ampak so napisale, da so se odselile, niso pa niti navedle, kam so odšle.

b) Razgovor z ženskami in moja opažanja

Odločila sem se, da ženske kličem na razgovor v zdravstvene domove oziroma Center za socialno delo, to pa zaradi tega, ker so se nekatera dekleta v tem času poročila in to celo z drugimi partnerji, kot pa so pred letom dni bile noseče. S tem bi bila okrnjena tajnost podatkov pri Komisiji za dovolitev splava.

Čeprav sem se odločila za ta način zbiranja podatkov, sem kljub temu nad 50 žensk obiskala na domu. To pa zaradi tega, ker se ženske kljub trem ali celo štirim vabilom v zdravstveni dom, vabilu niso odzvale. To se je dogajalo predvsem v zdravstvenem domu Ljubljana Center in Ljubljana Bežigrad. Mnogo več uspeha pri tem sem imela, ko sem v šentvidu namesto v zdravstveni dom klicala ženske v Center za socialno delo. Ne vem, ali naj to pripisujem mentaliteti teh žensk, ali pa avtoriteti Centra za socialno delo. Od 17 povabljenih so ob določenih urah, razen treh, ki so spremenile mesto prebivališča, prišle vse. Če bi povsod naletela na tak odziv, bi vse razgovore lahko končala prej kot v dveh mesecih.

Ne samo diskretnost podatkov, temveč tudi sam razgovor je popolnoma drugače potekal v uradnem prostoru kot pa na domu. V zdravstvenem domu so ženske bile

bolj sproščene kot pa doma, kjer so razgovori ovirali člani družine. V nekaj primerih so možje na vsak način hoteli biti prisotni pri razgovoru.

Tudi sama sem pri razgovoru v uradnem prostoru bila bolj zbrana in sproščena.

Preden sem ženske s področja določenega zdravstvenega doma vabila na razgovor, sem o tem obvestila upravnika. Upravniki zdravstvenih domov, s katerimi sem stopila v stik, so bili zelo zainteresirani za to problematiko. Povsod sem naletela na razumevanje. Ženske, ki sem jih mislila anketirati, sem za določeno uro dopoldne ali popoldne vabila na razgovor v zdravstveni dom ali v Center za socialno delo, ki jim je najbližji, oziroma katerega običajno obiskujejo.

Anketirala sem v prostoru, v katerem sem bila sama s povabljenimi ženskami, razen v nekaj primerih. Anketa je potekala v obliki zaupnega razgovora, vprašanja v anketni poli so mi služila le kot orientacija za razgovor.

Tako so posamezni razgovori trajali pol ure in tudi eno uro ali celo več.

Ko sem se ženskam predstavila in jim povedala namen tega razgovora, je bilo njihovo reagiranje zelo različno.

Ženske, ki so rodile, so bile v razgovoru zelo sproščene, zelo rade so odgovarjale na postavljena vprašanja in povedale več kot bi bilo sicer potrebno. Mnoge od njih so izražale zadovoljstvo, da se sploh še kdo zanima zanje, druge so zopet želele, da se rezultati te ankete objavijo v reviji "Naša žena" in podobno. Ženske so me spraševale o raznih pravnih zadevah, kot so: postopek za uveljavitev priznanja očetovstva, o pravicah iz stanovanjskega in podnajemniškega razmerja, o pravicah iz delovnega razmerja itd.

Vse drugače pa so me sprejele tiste ženske, ki so našle rešitev v nedovoljenem splavu. Te ženske so bile v pretežni večini vase zaprte in z občutkom krivde, mene pa gledale kot izslednika oz. varnostnega organa. Na postavljena vprašanja so zelo nerade odgovarjale. Bilo je tudi nekaj primerov, ko so ženske svoja čustvena stanja izražale na način, ki ni primeren. To so bile predvsem tiste ženske, ki so bile zaradi nedovoljenega splava oziroma suma detomora klicane na postajo LM.

Nekatere od tistih, ki so splavile, so se obnašale zelo samozavestno, če že ne celo predrzno in so se celo izrazile, češ, kaj mi kdo more, sama s seboj lahko delam, kar hočem. Bile so to predvsem ženske, ki so že po dvakrat bile pred komisijo. Na žalost pa se je tako samozavestno obnašalo tudi nekaj deklet, ki so komaj dopolnile 18 let, nekaj od teh se je celo izrazilo, da je ljubezen svobodna in da je komisija tu zato, da ženskam pomaga. Pri teh mladih dekletih ne gre le za pomanjkanje spolne vzgoje, ampak za pomanjkanje splošne vzgoje na osnovah socialističnega humanizma, ki zajema tudi vzgojo odnosov med spoloma.

Te ženske, predvsem pa njihovi partnerji, si tolmačijo svobodno ljubezen le iz vidika svobodnih spolnih odnosov oziroma svobodnega spolnega občevanja. Prav ta dekleta pa osebno in družbeno še niso zrela za take odnose, zato se tudi zatekajo k splavu, ker otroka, ki je plod teh nezrelih odnosov, niso v stanju niti vzrediti niti vzgojiti.

Kako nepremišljeno se ženske, predvsem dekleta, spuščajo v intimne odnose, nam pokaže rezultat ankete, ko od 368 anketiranih - odklonjenih na Komisiji I. in II. stopnje za dovolitev splava, kar 11 žensk ne ve oziroma noče povedati, kdo je partner, s katerim je zanosila. Te ženske bodisi da se odločijo za porod ali splav, nosijo same vse posledice nepremišljenih odnosov. Dostikrat taka dekleta nimajo materialnih sredstev, da bi po odklonitvi na Komisiji za dovolitev splava odšle in napravile nedovoljeni splav. V takem primeru rodijo in pričakujejo pomoč družbe. V vsakem primeru pa so tako one, kot njihovi nezaželeni otroci prikrajšani za vsa topla čustva in družinsko srečo.

Rezultati in analiza ankete

Po anketiranju sem dobljene rezultate statistično obdelala. Kljub vsem naporom, da bi zajela čimveč žensk, jih je precejšnje število ostalo neanketiranih. Usoda teh je ostala neznana.

Največje število žensk, ki jih z anketo nisem zajela, odpade na odseljene. To so tiste, za katere nikakor nisem mogla ugotoviti, kam so se točno odselile. Uspelo mi je ugotoviti, da se je 15 za anketo določenih žensk odselilo izven meja naše države (ZDA, Avstrija), ena pa je skupaj s partnerjem napravila suicid, ker se z možem ni razumela.

Prosilk, ki so bile obravnavane na Komisiji I. stopnje v Trbovljah ali Novem mestu in so bile na Komisiji II. stopnje v Ljubljani odklonjene, v glavnem v nalogo nisem zajela. Teh je bilo 31.

Komisija I. stopnje:

Leto	Vloženih vseh prošelj	Odklonjenih prošelj		Od tega se javilo na Komisijo II. stopnje		Niso se javile na Komisijo II. stopnje	
		število	%	število	%	število	%
1961	3 516	978	28	747	76,4	231	23,6

Komisija II. stopnje

Leto	Vseh vloženih prošelj	Odobrenih prošelj		Odklonjenih prošelj	
		število	%	število	%
1961	845	603	71	242	29

Podatki Komisije II. stopnje se nanašajo na vse prošilke, obravnavane na tej komisiji in ne samo na tiste, ki so bile odklonjene na komisiji I. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani.

Od 978 prošilk, odklonjenih na Komisiji I. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani, se jih 231 ali 23,6 ni javilo na Komisijo II. stopnje za dovolitev splava. Zato so bili najrazličnejši vzroki. Nekatere so se premislile in rodile, druge so same ali s pomočjo druge osebe naredile nedovoljeni splav.

Stanje po anketi je takole:

Leto	Skup. št. odklonj. iz I. in II. stop.	Od tega anketiranih žensk	Od tega				Opomba
			rodilo		splavilo		
			število	%	število	%	
1961	473	368	154	42	213	58	1 še noseča

Od celotnega števila odklonjenih je z anketo zajetih 78 % žensk.

105 žensk ali 22 % nisem zajela, ker so se odselile neznano kam, in sicer

- od tistih, ki se niso javile na Komisijo II. stopnje je 43 žensk
- odklonjenih na Komisiji II. stopnje pa 62 žensk.

Pri odklonjenih na II. stopnji je precej visoko število žensk, ki z anketo niso bile zajete, in sicer je to predvsem zaradi tega, ker je tu tudi tistih 31, ki so bile obravnavane na komisiji I. stopnje v Novem mestu in Trbovljah.

Največje število odseljenih se nanaša na občini Lj. Center in Lj. Vič Rudnik. V teh občinah je tudi največja fluktuacija žensk. Pod občino Lj. Vič Rudnik spada študentsko naselje, obenem pa je v tej občini tudi Kmetijsko posestvo in je tu zaposleno precej sezonske ženske delovne sile. Niti enih niti drugih z anketo nisem mogla zajeti.

V nalogi bom analizirala problematiko skupno za celotno področje Komisije I. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani, medtemko bom v tabelah, ki so nalogi priložene, prikazala stanje po posameznih občinah.

Izhodišče moje naloge so predvsem podatki, dobljeni na osnovi ankete, in podatki Komisije I. in II. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani. Pri tej analizi bom upoštevala samo anketirane ženske.

Preden preidem na samo problematiko, katere osvetlitev je namen moje naloge, bom z nekaj splošnih podatkov prikazala prošilke, odklonjene na Komisiji I. in II. stopnje za dovolitev splava, ki sem jih zajela z anketo.

1) Razlogi za odklonitev na komisiji I. stopnje

- ni indikacij za splav odklonjenih	45 %	žensk
- že odobren splav odklonjenih	24 %	"
- prva nosečnost	21 %	"
- previsoka nosečnost	10 %	"

Iz tega je razvidno, da se javlja na komisijo mnogo žensk, ki prosijo za prekinitev nosečnosti predvsem iz razlogov, ki govorijo, da družine regulirajo svoj prirastek zaradi dviga življenjskega standarda, to je prosijo za splav iz razlogov, ki niso upravičeni za splav. Tudi odstotek tistih žensk, ki so že bile pred komisijo in jim je splav že bil odobren, ni majhen. Čeprav mnogo manjši, pa je vendarle zaskrbljujoč odstotek tistih žensk, ki prosijo za prekinitev prve nosečnosti.

2) Struktura po stanju odklonjenih

- poročenih	77 %
- samskih	20,9 %
- razvezanih	1,6 %
- vdov	0,5 %

Največ prošilk in s tem tudi največ odklonjenih je poročenih žensk. Torej je abortus problem poročenih žensk in ne samskih, kot si to mnogi, ki problematike ne poznajo, predstavljajo. Poročene ženske so skupno imele 387 živih otrok, kar pomeni, da na vsako žensko pride povprečno po 1,4 otroka. To dokazuje, da današnje družine težijo za čim manjšim številom otrok. To svojo težnjo uresničujejo s splavom.

3) Struktura odklonjenih po poklicu oziroma zaposlenosti

- delavk	170 ali	46,1 %
- uslužbenk	93 ali	25,3 %
- gospodinj	84 ali	22,8 %
- kmetic	6 ali	1,7 %
- študentk	8 ali	2,2 %
- ostalo	7 ali	1,9 %

Iz teh podatkov je razvidno, da je od vseh odklonjenih-anketiranih kar 72 % zaposlenih, in to predvsem delavk. Istotako je pri strukturi moških opaziti, da je 67 % mož oziroma partnerjev odklonjenih prosilk po poklicu delavcev. To je prav gotovo pripisati pomanjkanju spolne vzgoje in nepoučenosti o kontracepciji.

4) Struktura po starosti odklonjenih - anketiranih

- do 18 let	6 ali	1,6 %
- nad 18 do 20 let	26 ali	7,1 %
- nad 20 do 25 let	114 ali	31,0 %
- nad 25 do 30 let	124 ali	33,7 %
- nad 30 do 40 let	96 ali	26,1 %
- nad 40 let	2 ali	0,5 %

Največ žensk prosi za odobritev splava med 25 in 30 letom starosti.

5) Povprečni mesečni dohodki družine odklonjenih-anketiranih

- pod 20.000 din	60 ali	16,3 %
- nad 20 do 30.000 din	101 ali	27,5 %
- nad 30 do 40.000 din	82 ali	22,2 %
- nad 40 do 50.000 din	65 ali	17,7 %
- nad 50.000 dinarjev	55 ali	14,9 %
- nad 100.000 dinarjev	5 ali	1,4 %

Večina družin, t.j. 27,5 % ima povprečne mesečne dohodke med 20 in 30.000 dinarjev. Če računamo, da v našem primeru družine v povprečju štejejo 3 člane, je ta znesek res minimalen za preživljanje. To je tudi eden od razlogov, ki silijo ženske k splavu.

6) Stanovanjske razmere odklonjenih-anketiranih prosilk

- stanovanje zelo dobro v	69 primerih ali	18,7 %
- primemo	154 " "	41,8 %
- vlažno	56 " "	15,2 %
- tesno	84 " "	22,9 %
- brez stanovanja	5 " "	1,4 %

Kot vidimo, je pomanjkanje stanovanj še vedno zelo pereče, saj kar 22,9 % od odklonjenih prosilk s svojimi družinami živi v tesnih stanovanjih, ki pa so v večini primerov tudi vlažna. V 154 primerih ali 41,8 % so ženske izjavile, da imajo primerno stanovanje.

A. Odklonjene na Komisiji I. stopnje za dovolitev splava
in na Komisijo II. stopnje niso prišle

Leto	Število odklonjenih na I. stopnji	Na komisiji II. stopnje niso prišle	Z anketo zajetih	Od tega			
				rodilo	%	splav	%
1961	978	231	188	80	43	107	57

Od skupnega števila 231 odklonjenih žensk, kolikor se jih na Komisijo II. stopnje za dovolitev splava ni javilo, sem z anketo zajela 188 ali 81 %, 43 žensk (19 %) pa mi kljub vsem napoam ni bilo dosegljivih.

Na postavljanje vprašanje, zakaj se po odklonitvi na Komisiji I. stopnje za dovolitev splava niso javile na II. stopnjo, sem dobila zelo različne odgovore.

Tiste, ki so rodile, in teh je bilo le 43 %, so v večini izjavile, da so se enostavno premislile in rodile. Ni bilo malo takih, ki so kot razlog za to odločitev navedle, da se na Komisijo II. stopnje zato niso javile, ker jim je socialna delavka (ali ostali član komisije I. stopnje) obrazložila posledice prekinitve nosečnosti oziroma nevarnost splava. Druge so zopet povedale, da so se jim med tem razmere v družini uredile.

Ženske, ki so splavile, teh je bilo 57 %, so po večini odgovarjale, da so bile prepričane, da jim tudi Komisija II. stopnje splava ne bo odobrila in so si zato raje pomagale na drug način.

Iz ene in druge skupine je bilo precej takih, ki jih je bilo, po lastni izjavi, sram, da bi šle še na Komisijo II. stopnje, saj so se že do tu prevečkrat izpovedale.

B. Odklonjene na komisiji II. stopnje za dovolitev splava

Komisija II. stopnje za dovolitev splava pri Kliniki za porodništvo in ženske bolezni v Ljubljani je v letu 1961 prejela 845 prošenj, 242 prosilkam ali 28,6 % je dovolitev splava odklonila.

Od teh 242 odklonjenih sem z anketo zajela le 180 ali 74 %, 62 prosilk ali 26 % nisem zajela. Prošnje 31 prosilk so bile obravnavane na Komisiji I. stopnje v Novem mestu in Trbovljah, medtem ko za 31 prosilk nikakor nisem mogla ugotoviti sedanjega bivališča, ali pa so se odselile izven teritorija našega okraja. Odločila sem se, da tem ženskam pošljem anketne pole in jih z vljudnostnim pismo zaprosim, naj same odgovorijo na postavljena vprašanja ter mi anketno polo z odgo-

vori vmejo. Od 15 odposlanih pisem mi je samo ena ženska poslala odgovor. Od ostalih nisem prejela ničesar, zato sem jih štela kot odseljene.

V naslednji tabeli bom prikazala stanje odklonjenih prosilk na komisiji II. stopnje po končani anketi. V statističnih prikazih na koncu naloge pa bom to stanje v tabeli števil prikazala po posameznih občinah.

Leto	Vseh prosilk odklonjenih na II. stopnji	Z anketo zajetih	Od tega			
			rodilo	%	splavilo	%
1961	242	180	74	41	106	59

Če primerjamo ženske, odklonjene na Komisiji I. stopnje in na II. niso prišle (tabela 2) s temi, ki so bile odklonjene na Komisiji II. stopnje (tabela 3), vidimo, da je procentuelno rodilo več tistih žensk, ki na II. stopnjo komisijo niso prišle.

Ženske, ki pridejo na Komisijo I. stopnje dostikrat bolj "poizkušajo srečo" (dobesedno tako se je nekaj anketiranih tudi izrazilo) kot pa iščejo pomoči zaradi nerešljivih problemov. Če bi komisija bila bolj stroga, bi več žensk tudi rodilo.

V teh primerih še prav posebno pride do izraza sodelovanje socialnega delavca komisije s terensko patronažno službo in s centri za socialno delo.

Socialni delavec komisije naj ugotavlja materialno resnico pri prosilkah, ki iz socialnih razlogov prosijo za prekinitve nosečnosti. Ker pa tako zahtevni nalogi najbrž sam ne bo kos, je potrebna čimvečja povezava s patronažno službo zdravstvenega doma in socialno službo komun. Patronažna služba zdravstvenega doma mora biti takoj obveščena, katerim ženskam s področja določenega zdravstvenega doma je splav bil odobren in katerim ne in zakaj ne.

C. Ženske, ki so po odklonitvi na I. in II. stopnji splavile

Iz dosedanjih analiz je razvidno, koliko žensk se je odločilo za splav in koliko jih je rodilo. Z naslednjo tabelo bom prikazala, kam se ženske najpogosteje obračajo za pomoč pri nedovoljenem splavu.

Leto	Vseh žensk, ki so se odločile za splav	Nedovoljeni splav izvržil					
		zdravnik oz. strokovnjak	%	nestrokovnjak	%	sama	%
1961	213	72	34	10	5	131	61

Iz tabele je razvidno, da je kar 61 % žensk, ki so same splavile oziroma splav začele. Večini teh je bil splav dokončan na ginekološki kliniki. Ženske so poučene o tem, da po KZ niso kazensko odgovorne, če si splav naredijo same. Zaradi tega tudi večina od njih pravočasno išče zdravniško pomoč.

Na žalost pa tudi ni tako nizek procent tistih, katerim je splav napravil zdravnik oziroma zdravstveni delavec izven zdravstvenega zavoda.

D. Ženske, ki so po odklonitvi rodile; kako so bili sprejeti ti neplanirani otroci in kje so sedaj

Naša anketa je skupno zajela 368 žensk. Od teh jih je 154 ali 42 % rodilo (ena še noseča).

a) Kako je nezaželen otrok sprejet:

Vseh žensk, ki so rodile	Otrok lepo sprejet	%	Še vedno nezaželen	%	Umrli	%
154	141	91,6	6	3,9	7	4,5

Težko je s suhimi številkami prikazati, kako so ti v bistvu nezaželeni in neplanirani otroci sprejeti v družinah. Razen v nekaj primerih so ti otroci sprejeti kot prejšnji, ki so bili željeni.

Tudi za te otroke so se našla materialna sredstva za opremo in preživljanje, pri starših pa razumevanje in čustva. Mnogo teh žensk se danes sramuje odločitve, da so hotele napraviti splav in pravijo, da na to niti pomisliti ne smejo. Pogled na neobgljenega otroka jim vzbuja občutek krivde in se same obsojajo.

Od celotnega števila anketiranih žensk, kolikor jih je rodilo, so razen v 6 (3,9 %) primerih matere svoje otroke zelo lepo sprejele.

Skoraj enako pa so bili otroci sprejeti pri ostalih članih družine. Skupno samo v 8 primerih tudi očetje teh otrok niso lepo sprejeli. To so predvsem nezakonski očetje in v nekaj primerih v družinah, kjer vlada alkoholizem in v družini že tako ni nobenega razumevanja in soglasja.

Prenekatero žensko izjavljajo, da so se po rojstvu otroka zrahljane zakonske vezi spet učvrstile in da je ravno nezaželeni otrok, čeprav je to drugi ali celo tretji po vrsti, prinesel v družino zadovoljstvo in še večje razumevanje. Presenetljivo je število tistih žensk, ki so v svojih proučnjah za dovolitev splava navedle

najrazličnejše socialne vzroke, medtem ko je pravi razlog bil v tem, da so že n. pr. dvakrat rodile, a sta bila oba otroka istega spola. V družinah, kjer so se ženske odločile da rodijo in so sedaj rodile otroka drugega spola, je sedaj otrok lepo sprejet, in to predvsem od strani moža oziroma očeta. Takih primerov pa je kar precej.

Ženske, ki so po rojstvu otroka zopet srečne in zadovoljne, so zelo hvaležne komisiji za dovolitev splava, ker jim splava ni odobrila. O tem govori tudi primer:

P.s. iz G. poročena, uslužbenka, stara 30 let, mati enega otroka, starega 8 let, s primemim stanovanjem in urejenimi razmerami v družini se je 5.7. 1961 obmila na Komisijo I. stopnje za dovolitev splava iz osebnih razlogov (prevelika starostna razlika med otrokoma).

Komisija je njeno prošnjo odklonila kot "ni indikacij za splav".

Ženska se po odklonitvi na I. stopnji na Komisijo II. stopnje ni javila, pač pa se je odločila, da rodi.

Mati je rodila sina in ker je prvi otrok deklica, je sedaj v družini veselje nepopisno. Vsi so srečni in ta otrok ni več nezaželen.

O delu Komisije I. stopnje za dovolitev splava pa sama pravi: "Takrat ko me je komisija odklonila, nisem simpatizirala z njo, danes vem, da je ravnala prav. Marsikak otrok bi se še lahko rodil, če bi v večjih primerih komisija ravnala tako kot pri meni. Otroka imamo sedaj vsi zelo radi".

Tako srečnih mamic bi lahko naštevali še več, njihove izpovedi so si podobne, vse pa izražajo neizmerno ljubezen in skrb do teh otrok. Vsem tem ženskam so ti otroci prinesli nov žarek osebne sreče in zadovoljstva v njihovo družino.

Vsi nezaželeni otroci pa niso bili deležni tako toplega sprejema v družini. Skrajno neurejene razmere v družini in pomanjkanje materialnih sredstev, vse to je pripomoglo, da so ti neplanirani otroci danes v družinah še vedno nezaželeni in takorekoč odveč.

Na primer:

J.A. iz Š. pri S. stara 27 let poročena, delavka z mesečnimi dohodki 17.000.- + OD, mati dveh otrok v starosti 3 in 6 let se je 31.X. 1961 obmila na Komisijo za dovolitev splava v Ljubljani zaradi neurejenega družinskega življenja, težkega ekonomskega stanja in zaradi stanovanjske stiske. Komisija je njeno prošnjo odklonila, ker je prošilki v letu 1960 že bil napravljen dovoljeni splav.

Ženska se je odločila, da rodi. Sedaj ta družina živi resnično bedno življenje. Žena kot delavka zasluži le 17.000.- dinarjev. Mož živi pri svoji materi in za preživljanje družine ne prispeva ničesar. Otroci so v času

materine odsotnosti, dokler je v službi, prepuščeni sami sebi in so pogosto lačni.

Nezaželen otrok je ostal nezaželen, ker mu mati ne more nuditi niti najosnovnejšega, kar otrok rabi. Oče otroka skoro dva meseca po rojstvu ni niti pogledal.

ObLO je materi ob porodu nudil enkratno denarno pomoč.

Ženska kontracepcijska sredstva odklanja.

Ta primer dokazuje lahkomišelnost ženske same, obenem pa nedovoljno budnost patronažne službe tistega terena. Ženski je v letu 1960 splav že bil odobren. Komisija je s takratno odobritvijo splava ženski res vsestransko pomagala, obenem pa je dala tej ženski vsepotrebne napotke glede kontracepcije. Z eno besedo, bila je poučena o kontracepciji in posledicah splava. Toda še pred potekom enega leta se je ponovno z istim problemom znašla pred komisijo.

Z vso upravičenostjo ji komisija splava ni odobrila. Sedaj ko je rodila in ko živi v nemogočih socialnih razmerah, pripisuje ona pa tudi patronažna služba tistega terena vso odgovornost za to Komisiji za dovolitev splava, ker ji tudi tega splava ni odobrila.

In še drug drastičen primer nezaželenega otroka:

D.J. iz Ljubljane, stara 32 let, samska, delavka, mati dveh nezakonskih otrok v starosti 9 in 2 let se je obmila na Komisijo I. stopnje za odpravo plodu.

Komisija I. stopnje jo je dne 18. 8. 1961 odklonila, ker je bila ugotovljena previsoka nosečnost (gravid IV). Komisija II. stopnje je to rešitev potrdila. Ženska je 11. 3. 1962 rodila nezaželenega in obenem tretjega nezakonskega otroka.

Sedaj živi v konkumbinatu s partnerjem, ki je oče 2 otrok. Razmere, v kateri živi so obupne. Živi v podstrežni sobi nad hlevom. V tej sobi 3 x 3 živijo 3 odrasli člani (prosilka, njen partner in partnerjev brat) in dva otroka. Soba je tako bomo opremljena, da niti ne zasluži tega imena.

Starejši sin (9 let) je duševno defekten in je hospitaliziran v Zavodu za duševno defektne otroke v Domavi.

Vse kaže, da je tudi drugi otrok duševno zaostal, ker pri dveh letih niti ne govori niti ne hodi. Ženska je psihično in fizično popolnoma uničena in je pri 32 letih videti kot starka. Ob mojem obisku je bila še vedno na bolniškem dopustu in še vedno ni vedela, kam bo z otroci, ko bo morala v službo.

Patronažna sestra je še niti enkrat ni obiskala, niti takrat, ko ji je pisala socialni izvid.

Kakšen bo duševni in fizični razvoj tega otroka, si ni težko predstavljati.

Ta primer zelo nazorno prikazuje pomanjkljivost patronažne službe na terenu, predvsem pa premajhen čut odgovornosti pri pisanju socialnih izvidov, obenem pa premajhno povezavo socialnega delavca Komisije s terenom. Ta ženska je bolj kot katera koli bila upravičena do splava, ker bi ji bila s tem nudena velika pomoč, družbi pa pridržana materialna sredstva, ki jih bo sicer morala prispevati kot pomoč pri vzreji prizadetih otrok.

Patronažna služba je v tem primeru napravila veliko napako, ker ni Komisiji I. niti komisiji II. stopnje prikazala nevzdržnega socialnega, predvsem pa zdravstvenega stanja članov posilkine družine. V tem konkretnem primeru, kjer sta že dva otoka duševno zaostala, bi morda prišla v poštev profilaktična (evgenična) indikacija, ki je možna tudi preko treh mesecev in eventualna sterilizacija, če bi psihiater dal za to mnenje.

b) Kje so sedaj nezaželeni otroci

Število živih otrok	Otok doma v družini	%	V jaslih	%	Oddan v rejo	%	Oddan v posvojitev
147	131	89,1	3	2	13	8,9	-

Da vsi ti nezaželeni otroci niso bili tako nezaželeni, je razvidno iz gomje tabele, ko niti eden teh otrok ni bil oddan v posvojitev, pač pa so skoraj vsi otroci ostali doma v družini. Nekaj primerov je tudi, da so otroci oddani v rejo. To so predvsem otroci nezakonskih mater, ki nimajo stanovanja ali pa so sostanovalkе. Večina teh žensk pa zelo pogreša varstvene ustanove, in sicer ustanove za dojenčke.

Iz analize smo lahko ugotovili, da se je 154 ali 42 % vseh odklonjenih-anketiranih žensk iz kakršnih koli nagibov odločilo za porod.

Te otroke so matere in ostali člani družine v pretežni večini lepo sprejeli. Ženske ob nezaželeni nosečnosti oziroma porodu pa niso bile deležne moralne opore patronažne službe, ki so jo z vso upravičenostjo pričakovale.

67 ali 43,5 % žensk, ki so rodile, je odgovorilo, da jim je patronažna služba ZD dala moralno oporo, kar je mnogo pripomoglo, da je otrok, ki ga je sprva odklanjala, našel pravo mesto v družini.

Kar 87 ali 56,5 % žensk pa je povedalo, da v času poroda niso bile deležne nikakršne pomoči. V večini teh primerov patronažne sestre žensk v času nosečnosti niso obiskale. Precej pa je tudi takih primerov, kar je skoraj neverjetno, da patronažna sestra niti enkrat ni obiskala otroka. To pomanjkljivost je bilo čuti predvsem na območju ZD Lj. Šentvid in Lj. Bežigrad.

Na splošno pa analiza prosilk, ki so se po odklonitvi na komisiji za dovolitev splava odločile za porod, dokazuje, da so razlogi, ki jih navajajo pred komisijo zelo relativni in izgube svoj pomen, če se spremene zunanje okoliščine, ki so jih povzročile. Iz tega izhaja naloga socialnega delavca komisije za dovolitev splava, ki pa se kaže predvsem v tesni povezavi s patronažno in socialno službo na terenu.

E. Problematika povratnic, katerim je bil ponovni splav odklonjen

Odkar je od marca 1960 v veljavi Uredba o dovolitvi splavov, se vse večje število žensk za odpravo nezaželene nosečnosti obrača na to komisijo predvsem iz socialnih razlogov.

Dokler se ženske obračajo k tem komisijam za pomoč, ker so zašle v nezaželeno nosečnost zaradi nepoznavanja in nepoučenosti o kontracepciji, je razumljivo in odobritev splava v pretežni večini utemeljena.

Na žalost pa se ene in iste ženske tudi po večkrat znajdejo pred komisijo zaradi istih vzrokov. Samo I. stopna komisija za dovolitev splava v Ljubljani je v letu 1960 odklonila 316 ali 39 % takih prosilk, leta 1961 pa že 428 ali 43 %. Te ženske mislijo, da je splav njihova pravica in da so upravičene iz leta v leto prihajati pred komisijo ali celo 2 krat letno in da jim je komisija vsakokrat dolžna splav odobriti. Tega nikakor ne more opravičiti še tako tehten socialni razlog, razen medicinskega. Take ženske se ne morejo izgovarjati, da o kontracepciji niso bile poučene in da niso vedele, kam naj se tozadevno obmejo.

Od 368 žensk, kolikor sem jih zajela z anketo, je bilo med njimi kar 125 ali 34 % žensk povratnic.

Vseh povratnic	Splav že 1 krat odobren	%	Splav že 2 krat odobren	%	Splav že 3 krat in več odobren	%
125	88	70,4	31	24,8	6	4,8

Večina žensk pa je poleg komisije iskala rešitev tudi v nedovoljenem splavu. Tako so te iste ženske poleg komisije odobrenih splavov do ponovnega prihoda na Komisijo I. stopnje v letu 1961 imele tudi več ilegalnih splavov. N.pr.

Vseh povratnic	Brez nedovoljenega splava	%	Z enim nedovolj. splavom	%	Z dvema nedovolj. splavoma	%	S tremi ali več nedov. splavov	%
125	78	62,4	34	27,2	8	6,4	5	4

Med temi, ki so imele več kot 3 nedovoljene splave najdemo celo eno, ki je imela 7 in eno, ki je imela 11 nedovoljenih splavov. Ti podatki so rezultat ankete, torej podatki, ki so jih ženske same posredovale. Z gotovostjo lahko trdimo, da teh splavov ni bilo manj, kot kažejo podatki, lahko pa so te številke še celo večje.

Zanimiva je morda tudi ugotovitev, da teh 125 anketiranih prosilk - povratnic ni so preveč okupirali že rojeni otroci, saj je:

- 9 prosilk-povratnic ali 7,2 % bilo brez otrok
- 60 " ali 48 % z enim otrokom
- 46 " ali 36,8 % z dvema otrokoma in
- 10 " ali 8 % z več otroci.

Po ponovni odklonitvi na Komisiji za dovolitev splava se jih je

- 28,8 % odločilo, da rodi in
- 71,2 % pa je ponovno naredilo nedovoljeni splav.

Po ugotovitvah priznanih ginekologov je splav zdravju škodljiv, pa čeprav ga izvrši strokovnjak. Kaj naj torej pričakujemo od teh žensk, ki tako lahko miselno sedajo po splavu kot načinu za regulacijo rojstev svojih otrok.

Ni čudno, da se ravno največ teh žensk pritožuje nad neurejenimi odnosi v družini.

Kaj naj pričakujejo otroci od teh mater in kaj družba oziroma kolektivi, v katerih te ženske delajo, saj je od teh povratnic kar 87 ali 69,6 % zaposlenih in le 38 ali 30,4 %, ki so samo gospodinje.

Niti ena teh žensk se ne more izgovarjati, da o kontracepciji ni bila poučena.

V interesu celotne naše družbe je, in s tem tudi posameznih delovnih kolektivov, da so njeni člani zdravi, kar jim zagotavlja večjo osebno srečo in zadovoljstvo, s tem pa tudi večjo produktivnost dela. Glede na vse večji porast splava, kot družbenega problema je naloga socialno-kadrovske in patronažne službe v podjetjih, da se sistematično borijo proti tem pojavom in sicer predvsem s prosvetljevanjem svojih članov, tako moških kot žensk.

F. Problematika privesnic :

Poseben problem za zdravstveno službo in v širšem smislu tudi socialno, predstavljajo mlada dekleta, ali celo poročene ženske, ki svoj problem rešujejo s prekinitvijo I. nosečnosti.

Te ženske bi morda lahko razvrstili v dve osnovni grupi, in sicer:

- mlada dekleta, ki zaradi spolne nepoučenosti zaidejo v prezgodnjo oz. nezaželeno nosečnost in pa
- dekleta, ki se znajdejo v nezaželeni nosečnosti, ker napačno pojmujejo spolno ljubezen.

V prvem primenu so to v najpogostejših primerih dekleta, ki prihajajo iz vasi v mesto. Ta dekleta so glede spolnosti popolnoma nepoučena, nepripravljena za življenje, obenem pa se znajdejo v novem mestnem okolju. Čutijo se precej svobodne, nekontrolirane, o življenju kot takem dostikrat nimajo niti pojma. V mestu se zaposlijo v prvi vrsti kot gospodinjske pomočnice. Nihče jim nič ne pove o težavah in nevarnostih, s katerimi se bodo srečale. Pozneje pa se v večini zaposlijo v tovarnah kot nekvalificirane delavke; tudi tu so največkrat prepuščene same sebi in negativnim vplivom okolja, v katerem živijo.

V to prvo skupino spadajo tudi mladoletnice, in sicer dijakinje in vajenke, ki živijo doma v družinah. To so ponavadi kakorkoli neurejene ali nepopolne družine. Tudi ta dekleta zaidejo v nezaželeno nosečnost zaradi neizkušenosti in naivnosti. Po navadi gre tu za prva razmerja z veliko čustveno navezanostjo.

V drugo skupino bi lahko uvrstili študentke in dijakinje, ki se spuščajo v prezgodnja spolna razmerja po načelu svobodne ljubezni. Ta dekleta mislijo, da imajo pravico do spolnega življenja že zelo zgodaj in da je menjanje partnerjev pri intimnem življenju nekaj povsem normalnega, njihovi in medsebojni odnosi pa temeljijo predvsem na biološki osnovi brez globlje čustvene navezanosti.

Tu zopet niso kriva samo dekleta, pač pa v pretežni meri tudi njihovi partnerji, ki so v večini primerov tudi študentje. Ko taka dekleta zaidejo v nezaželeno nosečnost, vidijo edino rešitev v splavu, ne ozirajoč se na fizične in psihične posledice, ki so predvsem ob prvi nosečnosti skoraj neizbežne.

Pri vseh teh dekletih se čuti pomanjkanje poučitve o spolnosti in začetek prezgodnjega spolnega življenja.

Dostikrat so razmere, v katerih pride do nezaželene nosečnosti res takšne, da je splav edina rešitev.

Kaj smo v tej smeri ugotovili z anketo, nam bodo povedali tile podatki:

Komisija I. stopnje

Skupaj odklonjenih prvesnic na Kom. I. stop. in na II. stop. niso prišle	Od tega rodilo		Od tega splavilo	
	število	%	število	%
46	24	52	22	48

Komisija II. stopnje

Skupaj odklonjenih prvesnic na Komisiji II. stopnje	Od tega rodilo		Od tega splavilo	
	število	%	število	%
34	19	56	16	44

Odklonjenih prvesnic na Komisiji I. stopnje, ki na Komisijo II. stopnje niso prišle, ter odklonjenih na Komisiji II. stopnje je bilo skupno 80. Od celotnega tega števila jih je:

- 43 ali 54 % rodilo ali
- 37 ali 46 % splavilo.

Čeprav jih je večji procent rodilo kot pa splavilo, z rezultatom ne moremo in ne smemo biti zadovoljni.

Te prošilke so najbolj prizadete zaradi nezaželene nosečnosti, ker so to predvsem samske in dostikrat nimajo niti same urejenih najosnovnejših življenjskih pogojev, zato tudi ne najdejo možnosti za vzrejo in vzgojo bodočega otroka.

Zakoreninjeni predsodki in objektivne težave neporočenih mater so tudi v napredni družbi najpogostejši razlog za splav. Ta dekleta ne izbirajo niti sredstev niti oseb za izvišitev splava, samo da si odstranijo nezaželeni plod. V potrditev tega samo en primer:

J. S. iz Ljubljane, stara 18 let, samska, pred nekaj meseci se je izučila frizerskega poklica, mesečno zasluži 13.000.- dinarjev. Živi pri svojih starših oziroma materi in očimu s še tremi polsestrami. V družini je stalni prepir, ker je očim prošilke kronični pijanec.

Na željo matere in partnerja se je odločila za splav. Dne 18. 7. 1961 je komisija I. stopnje njeno prošnjo obravnavala in ji splava ni odobrila. S. se je obmila na Komisijo II. stopnje, kjer ji splava zaradi previsoke nosečnosti in obenem prvi nosečnosti niso odobrili (IV.).

Mladoletna S. si je otroka želela in materi to željo tudi zaupala. Tudi njen partner in njegovi starši so pristali na to, da dekle rodi, le mati je vztrajala, da mora napraviti splav.

Nekega dne je mati v hišo pripeljala starejšo žensko - babico in ta ji je splav tudi naredila. Po splavu je dekle več kot mesec dni ležala in krvavela. K zdravniku sploh ni šla.

Danes je psihično popolnoma ubita. Pravi, da nikakor ne more tega pozabiti in si stalno očita, da je umorila otroka. Sedaj si otroka želi in je v strahu, če več ne bo mogla zanositi.

Na nogah ima močno razširjene vene, menstruacijo ima neredno in večkrat zelo močno krvavi. Na ginekološki pregled ne gre, ker jo je sram.

Najtežje pa ji je to, ker jo lastna mati ob vsakem najmanjšem prepiru zmerja, da je morilka lastnega otroka.

Ta primer potrjuje, da so dostikrat socialne indikacije le zunanja pretveza. Ženske same si v bistvu splava ne želijo, pač pa jih razmere ali določene osebe silijo v to.

Splava kot družbenega in osebnega zla ne bo mogoče zaježiti z nobenimi sankcijami, pač pa le z vstrajnim in nenehnim vzgajanjem ter dviganjem materialne in kulturne ravni in na ta način vzbuditi pri ljudeh zavest, da je bolje s kontracepcijskimi sredstvi varovati žensko, kot pa s splavi uničevati njeno zdravje in s tem tudi družinsko srečo.

Ugotovitve in predlogi

Anketa oziroma analiza ni samo pokazala dejanskega stanja, kako se je končala nosečnost pri ženskah, ki jim je bil v letu 1961 pred komisijo I. in II. stopnje v Ljubljani dovoljen splav odklonjen, pač pa še vrsto drugih problemov, ki so tesno povezani s tem vprašanjem in ki jih je potrebno kompleksno reševati.

a) Splav kot socialni problem

Tudi ta analiza je v prvi vrsti pokazala, da splav ni medicinski, temveč socialni oziroma širši družbeni problem. Splav ostaja medicinski problem le toliko, kolikor zapušča posledice (sterilnost, vnetja, motnje v menstruacijskem ciklusu), sicer pa nam 92 % socialnih razlogov kaže na to, da je to predvsem socialni in zaradi ekonomske škode družbeni problem.

Če je tudi strokovno opravljeni splav zdravju škodljiv, kakšne posledice naj pričakujemo od splava, ki ga napravi ženska sama?

Kakršen koli splav je v prvi vrsti zdravstveno škodljiv. Veliko število žensk po

splavu boleha za vnetji in ni redkost, da nekatere ženske že po enem splavu boleha vse življenje. Še težja posledica splava je storilnost, ki pri prekinitvi prve nosečnosti dosega celo 40 %.

Te posledice se najprej pokažejo v družini. Stalno boleha ženska je nervozna, dosti svojega dragocenega časa prebije po različnih ambulantah in klinikah. V primerih, ko so v družinah otroci, često ostajajo brez pravega nadzorstva. Tudi mož se tako bolne žene kmalu naveliča. Vse to rahlja zakonske odnose in ravno ti vzroki imajo dostikrat za posledico razvezo zakonske zveze.

V primerih, ko je izvršen splav ženskam, ki so zaposlene in te se v pretežni večini pojavljajo pred komisijami za dovolitev splava (samo v letu 1961 je bilo od vseh odobrenih splavov % zaposlenih), poleg navedenih problemov nastaja tudi ekonomska škoda. V najboljšem primeru so te ženske 10 dni nesposobne za delo, če pa nastopijo komplikacije, pa tudi več.

Posebno breme za družbo predstavljajo stroški komisij za dovolitev splava in pa vse intervencije okoli tega.

b) Problem odnosov med spoloma in spolna vzgoja

Vse posledice nezaželene nosečnosti, bodisi dase konča s porodom ali splavom, nosijo ženske same. Glede poroda so tu predvsem prizadete nezakonske matere, medtem ko se posledicam splava ženske na noben način ne morejo izogniti.

Vse to postavlja žensko v neenakopraven položaj s svojim možem oziroma partnerjem. To je po eni strani posledica pomanjkanja poučitve o spolnosti naše mladine, po drugi strani pa nedovoljna odgovornost oziroma egoizem moških pri intimnih odnosih.

Ob anketiranju je ugotovljeno, kako pomanjkljiva je osveščanost v spolnem pogledu in znanje osnovnih fizioloških zakonov spolnega življenja. Predvsem se to opaža pri mladih samskih dekletih. Ta dekleta so v najpogostejših primerih o funkciji spolnih organov popolnoma nepoučena, ker jih o tem nihče ni poučil. Starši to dolžnost prelagajo na šolo, na šolah pa je marsikje veliko predsodkov do te vzgoje in zato tudi marsikje še ni primene pripravljenosti za tako delo.

Preden se starši oziroma vzgojitelji zavedo te pomanjkljivosti, se mladi ljudje znajdejo v realnem življenju brez potrebnih odgovorov na toliko zastavljena vprašanja s področja spolnosti.

Najdalekosežnejše posledice te nepoučenosti vsekakor nosi ženska mladina. Taka mlada dekleta tudi srečujemo pred komisijami za dovolitev splava. V primerih, da komisija najde dovolj tehtne razloge, dovoli tudi prekinitve prve

nosečnosti. S tem je pečat sramote momentalno zbrisan. Dekleta pa se na žalost ne zavedajo posledic take nasilne prekinitve.

V primerih, da dekle rodi, jo vsa okolica obsoja. Takrat ko je najbolj potrebna moralne opore, jo ponavadi vse zapusti in zaničuje.

Kaj pa moški? V enaki meri kot ženski mladimi je vzgoja za urejene odnose med spoloma potrebna tudi moškim. Današnji smoter te vzgoje naj bo vspostavitev humanih in enakopravnih odnosov med spoloma, odnosov, ki temeljijo na ljubezni in spoštovanju. Pomanjkljivost vzgoje za urejene odnose med spoloma v družini in šoli bodo morali dopolniti drugi odgovorni činitelji, kot so sindikati, SZDL, LMS, DU preko najrazličnejših oblik, kot so predavanja, razni seminarji, posveovalnice, šole za življenje, šole za starše itd.

c) Probleme kontracepcijske službe

Ekonomska enakopravnost žensk je bistveno vplivala na nove odnose med spoloma in srečnejšo družino, nič manj važen element za spremenjene odnose med spoloma pa je sporazumno odločanje o spočetju otrok.

Ugotovljeno je, da ženske na sploh zelo malo vedo o spolnih organih, kaj šele o kontracepciji. Vzrok za to je nesistematična in pomanjkljiva poučitev v tej smeri, najpogosteje pa kriv te nepoučenosti sram do vsega, kar je v zvezi s spolnostjo.

Ob anketiranju so ženske povedale, da jih je sram načeti vprašanje o kontracepciji. Bilo je nekaj primerov, ko so ženske povedale, da so se trdno odločile, da se bodo v ordinaciji z zdravnikom posvetovala o kontracepciji, ko pa je bilo potrebno z besedo na dan, jih je bilo sram. Dejala so, da če bi zdravnik samo omenil kontracepcijo, bi bile takoj pripravljene posvetovati se o tem. Pri mladih dekletih in fantih je v prvi vrsti potrebna spolna vzgoja, seznanjanje obeh spolov z namenom in uporabo kontracepcijskih pripomočkov kot zanesljivega sredstva proti nezaželeni nosečnosti.

Vzgoja-navajanje žensk na kontracepcijske pripomočke naj se prične v ginekološki ordinaciji, ker je zelo važna individualna poučitev.

Dalje naj kadrovske-socialne službe podjetij organizirajo s tega področja več poljudnih predavanj za člane kolektivov, ne samo za ženske, pač pa tudi za moške.

Moške je potrebno bolj sistematično-programsko seznanjati s kontracepcijskimi pripomočki in metodami v času, ko so v JLA.

Po uvedbi moderne kontracepcije pri nas se v pretežni meri propagira diafragma, kot najzanesljivejše sredstvo za preprečevanje zanositve.

Kontracepcija pa je pojem in ne sredstvo, zato jo je potrebno uporabljati v vseh njenih oblikah in ne jo vezati samo na neko določeno sredstvo ali morda določeno metodo. Naše ženske po lekarnah zaman iščejo po nekaj mesecev n.pr. vložke nonagol. Farmacevtska industrija naj z vsemi odgovornimi činitelji poskrbi, da bo v naših lekarnah in ginekoloških ambulantah stalno na razpolago zadostna količina vseh vrst kontracepcijskih pripomočkov.

Delo socialnega delavca oziroma Centrov za socialno delo in patronažne službe pri reševanju te problematike

Iz analize kakor tudi drugih razprav je razvidno, da problematika okrog splavov ni več medicinska, ampak čisto socialna, zato reševanje teh problemov sodi v delokrog socialnega delavca komisije in njegovih sodelavcev.

1. Zaradi konstantnega porasta prosilk, ki prosijo za splav iz socialnih razlogov, je za objektivno rešitev prošnje zelo važno, socialno poročilo, ki ga sedaj pišejo patronažne sestre ZD. Ugotovila sem, da so ta poročila v pretežni večini napisana zelo šablonsko brez temeljitega poznavanja dejanskega socialnega stanja prosilke in največkrat napisana le na podlagi pripovedovanja ženske, ki prosi za splav.

Patronažne sestre ZD ali tovam naj preverijo vse navedbe posamezne prosilke. Socialno poročilo naj bo napisano zelo obširno in naj zajema vse objektivne in subjektivne vzroke, ki žensko silijo v splav. Poročilo naj obvezno vsebuje mnenje patronažne sestre o dejanskem socialnem stanju družine oz. prosilke. Predpogoj tega je, naj bo poročilo res objektivno brez kakršnih koli vplivov glede na veze in poznanstva.

Glede važnosti teh poročil in enotnejše metode bi bilo nujno vse patronažne sestre o tem seznaniti na krajšem posvetovanju ali seminarju. Tega seminarja naj bi se udeležili tudi socialni delavci tovam, predvsem tistih, v katerih je v pretežni večini zaposlena ženska delovna sila.

2. Ob anketiranju je dalje ugotovljena premajhna povezava socialnega delavca komisije I. stopnje za dovolitev splava s patronažno službo na terenu in obenem premajhna zainteresiranost patronažnih sester samih. Le v redkih primerih je patronažni službi znana usoda tistih žensk, katerim je napisan soc. izvid in so bile poslane na Komisijo za dovolitev splava. Soc. delavec komisije lahko že fakoj na podlagi razgovora s prosilko in soc. poročila patronažne službe ugotovi glavne vzroke, ki so privedli prosilko pred komisijo. Prosilki že ob prvem ali drugem razgovoru lahko nakaže pot in sredstva, s katerimi bi

se morda dalo obstoječe vzroke odstraniti. Ob razgovoru naj soc. delavec prosilki obrazloži škodljivost splava, na noben način pa naj ženske ne pre-
pričuje, naj na vsak način rodi, ampak naj jo pusti, da o tem sama odloči.

Socialni delavec naj po vsaki seji komisije obvezno pismeno obvesti patro-
nažno službo zdravstvenega doma, kateri ženski je bil splav odobren in kate-
ri ne in zakaj ne. Ob tem sporočilu naj tudi da svoj predlog v kakšni smeri bi
bilo v posebno težkih primerih delati, da se odstranijo vzroki, ki so žensko
privedli, da se je odločila za splav. Kadar je vprašanje o zaposlenih prosil-
kah in če so to težji primeri, naj o tem obvesti tudi socialno ali patronažno
službo podjetja.

Socialni delavec komisije za dovolitev splava pa naj bo še posebno pozoren
do odklonjenih prosilk s prvo nosečnostjo in prosilk, ki so ponovno pred ko-
misijo (povratnice). Ob takih primerih naj še posebej zainteresira Centre za
socialno delo, patronažno službo na terenu ali v tovami, da se vzroki, ki so
za dekleta oziroma ženske privedli pred komisijo, čim prej odstranijo.

3. Premajhna pomoč ženskam, ki so se po odklonitvi odločile da rodijo.

Vsaka ženska, ki se odloči za prekinitev nosečnosti, se prav gotovo znajde v
nekih težavah. Te težave pa so lahko objektivnega ali subjektivnega značaja.

Če so se ženske po odklonitvi na komisiji odločile za porod so ali bili odstra-
njeni razlogi zaradi katerih so prosile za splav ali pa so se v interesu lastnega
zdravja in sreče svoje družine kljub še obstoječim razlogom odločile za porod.
Te ženske so prav gotovo potrebne pomoči. Pri tej pomoči pa ne mislimo vedno
le na materialno pomoč. Dostikrat je potrebno le nekaj tovariških razgovorov, da
ženska dobi občutek, da v stiski, ki jo tare, ni popolnoma osamljena. Nosečim
ženskam te vrste je prav gotovo potrebno dosti več bodrilnih besed, da že v no-
sečnosti vzljubijo še nerojenega otroka in se čimlepše pripravijo na porod.

To pa seveda najlažje opravi patronažna sestra. Zato je zelo važno, da patro-
nažna služba ženske zajame takoj oz. čimprej, ko je dovoljeni splav bil odklo-
njen.

Da pa bo ta pomoč res efikasna, je nujno, da je patronažna služba ZD v stalni
povezavi s Centri za socialno delo, upravnimi organi komune ter sindikalnimi
organizacijami in socialno kadrovskimi službami podjetij.

4. Ugotovljeno je, da prihajajo pred komisije za dovolitev splava predvsem za- poslene ženske, in to delavke. Med temi prosilkami je precejšen procent ta- kih, ki tudi po večkrat pridejo pred komisijo.

Patronažna in socialna služba podjetij bi morale jemati to kot zelo resen pro-

blem. Ženska, kateri je enkrat ali celo večkrat bil napravljen splav, bo prav gotovo prej ali slej občutila posledice. Kot proizvajalka bo zaostajala za svojimi sodelavkami, s tem bo prikrajšana pri nagrajevanju, to pa bo tudi imelo dalekosežnejše posledice v njeni duševnosti, predvsem občutek manjvrednosti. Socialna in patronažna služba v podjetjih bi morale posebno skrb posvetiti mladim delavkam, predvsem tistim, ki prihajajo v tovarno iz podeželja. Ta dekleta dostikrat nimajo razčiščenih najosnovnejših pojmov o spolnosti, o kontracepciji pa nimajo niti pojma. Ker je splav problem zaposlenih žensk, prevzemajo kadrovsko-socialna in patronažna služba podjetij odgovorno nalogo: kako preprečiti to zlo.

V prvi vrsti je članom kolektivov potrebna proučitev o spolnosti in seznanjanje z modernimi pripomočki kontracepcije. Te poučitve pa naj ne bi bile deležne samo ženske, ampak tudi in predvsem moški. Socialni delavec podjetja, kjer tega ni pa patronažna sestra, naj bi bil tisti, ki bi organiziral razna predavanja v podjetju samem, obenem pa stremel za tem, da se čim več članov kolektiva vključi v šolo za starše in šole za življenje.

Za čim uspešnejšo odstranitev vzrokov zaradi katerih se ženske odločajo za splav, je nujno potrebna povezava socialnega delavca tovarne s socialnim delavcem Komisije za dovolitev splava, Centrom za socialno delo in vsemi drugimi činitelji v komuni.

5. Otroško-varstvene ustanove

Večina žensk, ki so se po odklonitvi dovoljenega splava odločile da rodijo, zelo pogreša varstvene ustanove, in sicer ustanove za dojenčke. Skoraj vse te ženske so zaposlene in tako majhnega otroka nimajo kje pustiti, dokler so v službi. Nekaj primerov je takih, da so se ženske po tem, ko jim je Komisija odklonila izvedbo splava, odločile da rade, toda po rojstvu otroka oziroma po preteku treh mesecev so morale zaradi majhnega otroka prekiniti delovno razmerje in se posvetiti izključno gospodinjskemu delu in vzreji otrok.

Občinski ljudski odbori oziroma stanovanjske skupnosti bi morali misliti tudi na otroke do dveh let in morda pri že obstoječih vzgojno-varstvenih ustanovah organizirati tudi varstvo teh najmlajših državljanov, ki so v času materine zaposlitve potrebni nege in nadzorstva. Zakaj problemi splavov in vzroki zakaj ženske, predvsem zaposlene, ne žele roditi oz. ne morejo več imeti otrok, so močno poogojeni v tem, koliko je v posameznih komunah oz. stanovanjskih skupnostih poskrbljeno za otroško varstvo. Seveda pa bi bilo potrebno ustanavljati take vrste otroških ustanov, da bodo dostopne tudi socialno šibkejšim materam.

Povišanje prispevka prosilk

Analiza je pokazala, da se je 57 % prosilk, katerim je bil dovoljeni splav odklonjen, odločilo za splav. Splav so v večini primerov začele same in jim je bil potem dokončan na ginekološki kliniki.

Za nedovoljeni splav pa so se ženske obračale tudi k zdravnikom-strokovnjakom. Za take splave so bili stroški precej visoki.

Ženske so torej v več kot polovici primerov uresničile svoj namen ne glede na visoko ceno za opravljeni splav izven zdravstvenih domov, niti se niso ozirale na posledice nestrokovno opravljenega splava.

Komisija I. stopnje za dovolitev splava v Ljubljani sedaj vsaki prosilki za postopek komisije zaračuna 750.- dinarjev, medtem ko grede vsi stroški za opravljeni splav na breme zavoda za socialno zavarovanje.

Mišljenja sem, da bi bilo umestno povečati prispevek prosilk, ki prihajajo pred komisijo I. stopnje za dovolitev splava iz dosežanih 750.- na 3.000.- dinarjev. S prispevkom n.pr. 1.000.- din bi se krili vsi operativni izdatki komisije, ostalih 2.000.- pa naj bi se nalagalo v poseben sklad, ki bi se uporabljal kot materialna baza za pomoč pri naporih za urejene odnose med spoloma.

STATISTIČNI PRIKAZI PO POSAMEZNIH OBČINAH

A. Struktura po stanu odklonjenih - anketiranih

Občina	Skupaj	Šamske		Poročene		Razvezane		Vdove	
		šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%
SKUPAJ	368	78	21	283	77	6	1,6	1	0,4
Lj.-Šiška	46	9	19,5	37	80,5	-	-	-	-
Lj.-Bežigrad	49	9	18,4	40	81,6	-	-	-	-
Lj.-Vič-Rudnik	51	12	23	36	71	3	6	-	-
Lj.-Moste-Polje	36	4	11,1	31	86,2	1	2,7	-	-
Lj.-Center	50	15	30	34	68	1	2	-	-
Ribnica	2	2	100	-	-	-	-	-	-
Grosuplje	20	3	15	17	85	-	-	-	-
Logatec	6	2	33	4	67	-	-	-	-
Domžale	15	4	26,7	10	66,7	1	6,6	-	-
Litija	17	6	35,2	10	58,8	-	-	1	6
Kamnik	28	6	21,4	22	78,6	-	-	-	-
Vrhnika	12	3	25	9	75	-	-	-	-
Medvode	10	1	10	9	90	-	-	-	-
Cerknica	3	-	-	3	100	-	-	-	-
Kočevje	23	2	8,7	21	91,3	-	-	-	-

B. Odklonjene prošilke po poklicu //

Občina	Skupaj	Delav- ke		Usluž- benke		Go- spodi- nje		Obrt- nice		Kmetice		Štu- dent- ke		Ostalo	
		šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%	šte- vilo	%
SKUPAJ	368	170	46,1	39	25,3	84	22,8	-	-	6	1,7	8	2,2	7	1,9
Lj.-Šiška	46	18	39,3	15	32,6	12	26	-	-	-	-	1	2,1	-	-
Lj.-Bežigrad	49	20	40,8	18	36,8	7	14,3	-	-	2	4,1	1	2	1	2
Lj.-Vič-Rudnik	51	30	58,8	11	21,6	9	17,6	-	-	-	-	1	1	1	1
Lj.-Moste-Polje	36	18	50	8	22,2	5	13,8	-	-	1	2,7	3	8,6	1	2,7
Lj.-Center	50	22	44	18	36	6	12	-	-	-	-	2	4	2	4
Ribnica	2	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grosuplje	20	7	35	4	20	9	45	-	-	-	-	-	-	-	-
Logatec	6	4	66	1	17	1	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Domžale	15	10	67	2	13	3	20	-	-	-	-	-	-	-	-
Litija	17	6	35,2	1	5,8	6	35,2	-	-	1	5,8	-	-	3	18
Kamnik	28	15	53,6	6	21,4	6	21,4	-	-	1	3,6	-	-	-	-
Vrhnika	12	3	25	4	33,4	5	41,6	-	-	-	-	-	-	-	-
Medvode	10	4	40	1	10	4	40	-	-	1	10	-	-	-	-
Cerknica	3	2	67	-	-	1	33	-	-	-	-	-	-	-	-
Kočevje	23	9	39	4	17	10	44	-	-	-	-	-	-	-	-

C. Starost prosilk odklonjenih - anketiranih

Občina	Skupaj	Do 18 let		Nad 18 do 20 let		Nad 20 do 25 let		Nad 25 do 30 let		Nad 30 do 40 let		Nad 40 let	
		število	%	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
SKUPAJ	368	6	1,6	6	7,1	114	31	124	33,7	96	26,1	2	0,5
Lj.-Šiška	46	1	2	3	7	19	41	11	24	12	26	-	-
Lj.-Bežigrad	49	-	-	2	4	13	26	17	35	17	35	-	-
Lj.-Vič-Rudnik	51	-	-	3	6	17	33	20	59	11	22	-	-
Lj.-Moste-Polje	36	1	3	1	3	14	39	13	36	7	19	-	-
Lj.-Center	50	1	2	7	14	18	36	11	22	13	26	-	-
Ribnica	2	2	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Grosuplje	20	-	-	2	10	2	10	7	35	8	40	1	5
Logatec	6	-	-	-	-	1	17	2	33	3	50	-	-
Domžale	15	1	6,6	1	6,6	3	20	7	47	2	13,2	1	6,6
Litija	17	-	-	1	6	6	35	9	53	1	6	-	-
Kamnik	28	-	-	3	11	6	21	12	43	7	25	-	-
Vrhnik	12	-	-	-	-	6	50	1	8	5	42	-	-
Medvode	10	-	-	1	10	3	30	3	30	3	30	-	-
Cerknica	3	-	-	-	-	1	33	2	67	-	-	-	-
Kočevo	23	-	-	2	9	5	22	9	39	7	30	-	-

D. Povprečni mesečni dohodki družine odklonjenih prosilk

Občina	Skupaj	Izpod 20000	Nad 20000 do 30000	Nad 30000 do 40000	Nad 40000 do 50000	Nad 50000	Nad 100000
SKUPAJ	368	60	101	82	65	55	5
Lj.-Šiška	46	6	10	8	9	13	-
Lj.-Bežigrad	49	7	9	9	9	12	3
Lj.-Vič-Rudnik	51	8	13	9	11	9	1
Lj.-Moste-Polje	36	5	9	13	6	3	-
Lj.-Center	50	7	15	11	11	6	1
Ribnica	2	2	-	-	-	-	-
Grosuplje	20	4	10	3	2	1	-
Logatec	6	2	3	1	-	-	-
Domžale	15	3	4	3	3	2	-
Litija	17	6	5	4	2	-	-
Kamnik	28	3	5	9	5	6	-
Vrhnik	12	1	3	4	2	2	-
Medvode	10	1	4	2	2	1	-
Cerknica	3	2	-	1	-	-	1
Kočevo	23	3	11	5	3	1	-

E. Stanovanjske razmere odklonjenih prosilk

Občina	Skupaj	Stánovanje zelo dobro	Primerno	Vlažno	Tesno	Brez stanovanja
SKUPAJ	368	69	154	56	84	5
Lj.-Šiška	46	11	22	2	10	1
Lj.-Bežigrad	49	17	12	5	15	-
Lj.-Vič-Rudnik	51	10	20	11	10	-
Lj.-Moste-Polje	36	9	11	4	11	1
Lj.-Center	50	9	17	10	11	3
Ribnica	2	-	2	-	-	-
Grosuplje	20	1	12	4	3	-
Logatec	6	-	4	2	-	-
Domžale	15	2	8	1	4	-
Litija	17	-	8	6	3	-
Kamnik	28	3	15	3	7	-
Vrhnika	12	1	9	1	1	-
Medvode	10	-	6	2	2	-
Cerknica	3	-	2	1	-	-
Kočevje	23	6	6	4	7	-

F. Število živih otrok odklonjenih prosilk (po starosti)

Občina	Vseh anketiranih žensk	Skupaj živih otrok	Do 2 let	Nad 2 do 5 let	Nad 5 let
SKUPAJ	368	394	59	153	182
Lj.-Šiška	46	48	10	16	22
Lj.-Bežigrad	49	45	4	17	24
Lj.-Vič-Rudnik	51	52	4	20	28
Lj.-Moste-Polje	36	42	9	20	13
Lj.-Center	50	34	4	18	12
Grosuplje	20	28	1	10	17
Logatec	6	9	-	4	5
Domžale	15	16	3	6	7
Litija	17	18	4	9	5
Kamnik	28	34	5	10	19
Vrhnika	12	12	1	5	6
Medvode	10	18	3	3	12
Cerknica	3	2	-	2	-
Kočevje	23	36	11	13	12

G. Število do sedaj izvrženih splavov pri odklonjenih prošilkah

Občina	Vseh anketiranih žensk	Ženske brez splava	Skupaj splavov	Splav izvržen		
				1-krat	2-krat	3 in večkrat
SKUPAJ	368	190	197	138	45	14
Lj.-Šiška	46	11	43	34	4	5
Lj.-Bežigrad	49	24	22	16	5	1
Lj.-Vič-Rudnik	51	21	28	19	7	2
Lj.-Moste-Polje	36	17	20	13	6	1
Lj.-Center	50	28	27	17	8	2
Grosuplje	20	11	12	9	2	1
Logatec	6	4	3	3	-	-
Ribnica	2	2	-	-	-	-
Domžale	15	10	6	2	4	-
Litiija	17	13	5	4	1	-
Kamnik	28	22	7	5	2	-
Vihnika	12	8	4	3	1	-
Medvode	10	3	10	4	4	2
Cerknica	3	2	1	-	1	-
Kočevje	23	14	9	9	-	-

H. Razčlenitev izvrženih splavov

Občina	Dovoljenih			Nedovoljenih		
	1-krat	2-krat	3 in večkrat	1-krat	2-krat	3 in večkrat
SKUPAJ	89	33	6	47	14	8
Lj.-Šiška	12	3	2	22	1	3
Lj.-Bežigrad	12	3	1	4	2	-
Lj.-Vič-Rudnik	18	6	1	1	1	1
Lj.-Moste-Polje	11	6	1	2	-	-
Lj.-Center	12	3	-	5	5	2
Grosuplje	5	1	-	4	1	1
Logatec	2	-	-	1	-	-
Domžale	2	3	-	-	1	-
Litiija	3	1	-	1	-	-
Kamnik	3	1	-	2	1	-
Vihnika	2	1	-	1	-	-
Medvode	1	3	1	3	1	1
Cerknica	-	-	-	-	1	-
Kočevje	6	2	-	1	-	-

Odklonjene na Komisiji I. stopnje in na II. stopnjo niso prišle

Občina	Število odklonjenih prosilk na I. stopnji	Na komisijo II. stop. niso prišle	Z anketo zajetih	Od tega				Opomba
				rodilo		splavilo		
				število	%	število	%	
SKUPAJ	978	231	188	80	43	107	57	
Lj.-Šiška	123	20	19	6	32	13	68	
Lj.-Bežigrad	110	28	26	11	42	15	58	
Lj.-Vič-Rudnik	150	31	17	6	35	11	65	
Lj.-Moste-Polje	112	21	15	5	33	10	67	
Lj.-Center	120	30	23	9	39	14	61	
Ribnica	10	1	1	1	100	-	-	
Grosuplje	44	15	14	5	36	9	64	
Logatec	19	5	4	2	50	2	50	
Domžale	58	10	10	4	40	5	50	1 ženoseča
Litija	41	12	11	6	55	5	45	
Kamnik	64	21	20	8	40	12	60	
Vrhnika	36	10	7	5	71	2	29	
Medvode	23	7	5	4	80	1	20	
Cerknica	3	2	2	1	50	1	50	
Kočevje	57	18	14	7	50	7	50	

Odklonjene na II. stopnji

Občina	Vseh žensk odklonjenih na II. stop.	Zajetih z anketo	Od tega			
			rodilo		splavilo	
			število	%	število	%
SKUPAJ	242	180	74	41	106	59
Lj.-Šiška	28	27	8	30	19	70
Lj.-Bežigrad	23	23	8	35	15	65
Lj.-Vič-Rudnik	42	34	8	24	26	76
Lj.-Moste-Polje	23	21	9	43	12	57
Lj.-Center	34	27	9	33	18	67
Ribnica	2	1	1	100	-	-
Grosuplje	10	6	5	83	1	17
Logatec	2	2	1	50	1	50
Domžale	6	5	5	100	-	-
Litija	9	6	3	50	3	50
Kamnik	8	8	4	50	4	50
Vrhnika	6	5	2	40	3	60
Medvode	55	5	4	80	1	20
Cerknica	1	1	1	100	-	-
Kočevje	12	9	6	67	3	33

Kako so nezaželeni otroci sprejeti

Občina	Vseh žensk ki so rodile	Otrok lepo sprejet		Še vedno nezaželen		Umrl	
		število	%	število	%	število	%
SKUPAJ	154	141	91,6	6	3,9	7	4,5
Lj.-Šiška	14	12	86	1	7	1	7
Lj.-Bežigrad	19	17	90	1	5	1	5
Lj.-Vič-Rudnik	14	14	100	-	-	-	-
Lj.-Moste-Polje	14	14	100	-	-	-	-
Lj.-Center	18	17	94	-	-	1	6
Ribnica	2	2	100	-	-	-	-
Grosuplje	10	7	70	2	20	1	10
Logatec	3	3	100	-	-	-	-
Domžale	9	9	100	-	-	-	-
Litija	9	9	100	-	-	-	-
Kamnik	12	9	75	1	8	2	17
Vrhnika	7	6	86	-	-	1	14
Medvode	8	8	100	-	-	-	-
Cerknica	2	2	100	-	-	-	-
Kočevje	13	12	92	1	8	-	-

Kje se sedaj nezaželeni otroci nahajajo

Občina	Število nezažele- nih otrok	Otrok doma v družini		V jaslih		Oddan v rejo	
		število	%	število	%	število	%
SKUPAJ	147	131	89,1	3	2	13	98,9
Lj.-Šiška	13	12	92	-	-	1	8
Lj.-Bežigrad	18	15	83	-	-	3	17
Lj.-Vič-Rudnik	14	12	86	-	-	2	14
Lj.-Moste-Polje	14	13	93	-	-	1	7
Lj.-Center	17	11	65	1	6	5	29
Ribnica	2	2	100	-	-	-	-
Grosuplje	9	9	100	-	-	-	-
Logatec	3	3	100	-	-	-	-
Domžale	9	8	89	-	-	1	11
Litija	9	8	89	1	11	-	-
Kamnik	10	9	90	1	10	-	-
Vrhnika	6	6	100	-	-	-	-
Medvode	8	8	100	-	-	-	-
Cerknica	2	2	100	-	-	-	-
Kočevje	13	13	100	-	-	-	-

Seznam uporabljenih literature

- Uredba o pogojih in postopku za dovolitev splava: Uradni list FLRJ št. 4/52 in 9/60
- Albina Pečaver: Diplomaska naloga leto 1959
- Načrtovanje družine in spolna vzgoja - referati s posvetovanja ZŽD, ZPM, LMS in RK Slovenije novembra 1961
- Profesor dr. Franc Novak: Spočetje po naši volji ali o kontracepciji
- Cita Bole: Razvoj kontracepcije
- Gradivo za predavateljce: Šole za življenje in vzgoja domačajoče mladine - številka 1/61
- Razni članki v zvezi s splavom in kontracepcijo - Objavljeni v "Naša žena".

NOVI DIPLOMANTI VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI

Zap. št.	Datum diplome	Naslov naloge
129. BERČIČ Dana	27. 4. 1963	Adaptacija nekvalificiranih delavcev v TZ Litostroj
130. LEBAR Jožefa	29. 4. 1963	Nadzor skrbstvenega organa otrok v rejništvu
131. GOLIČNIK Kristina	29. 4. 1963	Oblike sodelovanja žole in družine
132. ZAMIDA Rudi	8. 6. 1963	Analiza disciplinske problematike v tovarni SATURNUS Ljubljana
133. ANDREJC Ivan	21. 6. 1963	Sodelovanje socialnega delavca in organizacije RK pri zdravstveno vzgojnem in socialnem delu v gospodarski organizaciji
134. GABRŠČIK Milka	22. 6. 1963	Analiza 150 družin, katerih otroke je obravnaval strokovni team Prehodnega mladiškega doma v Ljubljani leta 1962
135. GAMS Marija	27. 6. 1963	Varstvo otrok v Savskem naselju
136. LADINEK Anton	6. 7. 1963	Poravnalni sveti in socialno delo

OBVESTILO DIPLOMANTOM VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE DELAVCE

Republiški sekretariat za socialno varstvo je ustanovil v okviru študijske skupine za napredek socialnega dela poseben dokumentacijski oddelek, v katerem se zbira gradivo s področja širše socialne politike.

Posebno mesto je namenjeno tudi diplomskim delom diplomantov Višje šole za socialne delavce v Ljubljani.

Zato Vas naprošamo, da odstopite proti primerni odškodnini Vaše diplomsko delo, ki bo prav tako eden izmed dokumentov za proučevanje socialnega dela in problemov na področju izvajanja socialne politike.

Diplomsko delo pošljite na naslov: Republiški sekretariat za socialno varstvo - študijska skupina, Ljubljana, Cankarjeva 1/IV. Pri tem ne pozabite navesti Vaš točni naslov ter izjavo, da niste dolžni odpreti žiro računa ali pa sporočiti številko žiro računa ter sedež Komunalne banke, kjer imate žiro račun.

Vodja študijske skupine
Bogo Gemovšek

Ob zaključku smo sprejeli še sledeče:

UGOTOVITVE IN SKLEPI KONFERENCE O PROBLEMATIKI VZGOJNIH ZAVODOV V ZVEZI Z MLADINSKIM SODSTVOM

Komisija je po pregledu glavnih referatov in diskusijskih prispevkov

u g o t o v i l a :

- 1) Zbiranje podatkov o mladoletniku in ugotavljanje strukture mladoletnikove osebnosti v postopku pred sodiščem še vedno predstavlja za sodišča deloma nerazčiščeno področje pri prevzgojnem procesu mladoletnega delinkventa.
- 2) Izvrševanje pravnomočnih sklepov o oddaji v vzgojne zavode ali VPD v nekaterih primerih skrbstveni organi preveč zavlačujejo v škodo mladoletnika.
- 3) Opaženo je bilo, da sodijo sodišča mladoletnike, ki so storili kaznivo dejanje med izvrševanjem vzgojnih ukrepov, po kraju storitve kaznivega dejanja ali začasnem bivališču v vzgojnem zavodu, ne pa sodišča, kjer ima mladoletnik svoje prebivališče.
- 4) Vzgojni zavodi v SR Sloveniji so premalo diferencirani, prav tako ni še zadostna notranja diferenciacija vzgojnih zavodov.
- 5) V SR Sloveniji ni zavodov zaprtega tipa. Zaradi majhnega števila mladoletnih delinkventov, potrebnih posebnega tretmana, je vprašljivo, ali je primerno ustanovljati tak zavod oz. oddelek v okviru obstoječega vzgojnega zavoda oz. vzgojnega poboljševalnega doma.
- 6) Večina obstoječih zavodov je neprimernih po lokaciji, notranji razporeditvi, prostori in drugih objektivnih pogojih, v katerih delujejo. Zaradi tega ne odgovarjajo za sodobni postopek z mladoletnikom.
- 7) Poseben problem za tretman predstavlja ženska neprilagojena mladina (zaradi majhnega števila, manjših možnosti poklicnega usposabljanja in trenutno neodgovarjajočega stanja v zavodih).
- 8) V SR Sloveniji ni specialnega zavoda za prevzgojo mladoletnih delinkventov (psihopatov, debilov in nevrotikov).

- 9) Strokovna usposobljenost vzgojnega osebja v posameznih zavodih še vedno ne dosega zaželenih stopenj.
- 10) Poklicno usposabljanje mladoletnih delinkventov v zavodih je skromno in preozko, zlasti glede sodobnih perspektivnih poklicev.
- 11) Vzgojni zavodi in VPD Radeče ne poročajo sodiščem v postavljenih rokih o prevzgoji mladoletnika in zlasti v svojih poročilih nič ne govorijo o stimulacijskih in disciplinskih ukrepih, ki tudi kažejo uspeh prevzgoje mladoletnika.
- 12) Pomoč mladoletniku po odpustu iz zavoda ni sistematično organizirana in nima ustaljenih oblik.
- 13) Pri obravnavanju neprilagojene in delinkventne mladine je premalo koordinacije med organi, družbenimi delavci in strokovnjaki.
- 14) Vzgojni zavodi in VPD Radeče stopajo pred odpustom mladoletnika iz zavoda prepozno v stik s pristojnim skrbstvenim organom, da bi ta mogel ukreniti potrebno za vključevanje mladoletnika v družbo.
- 15) Financiranje vzgojnih zavodov in ustanoviteljske pravice do letih predstavljajo ponekod posebno težavo. Zlasti pomanjkanje finančnih sredstev posameznih skrbstvenih organov ne sme, kot se včasih dogaja, vplivati na odločitve glede potrebnosti oz. nepotrebnosti določenega zavodskega vzgojnega ukrepa.

Na podlagi gornjih ugotovitev so bili sprejeti naslednji

s k l e p i :

- 1) Ugotovitev strukture mladoletnikove osebnosti je potrebna in naj se izvede že v pripravljalnem postopku v vseh tistih primerih, ko osebnost mladoletnika kaže določene motnje. Triaža pa naj pokaže kakšen zavodski tretman ali drugi vzgojni ukrep je za prevzgojo mladoletnika primeren.
- 2) Predsedniki senatov za mladoletnike so dolžni osebno skrbeti, da se odrejeni zavodski ukrepi čim prej izvršijo.
- 3) Javni tožilci naj v primerih, ko ugotovijo, da so mladoletniki storili kaznivo dejanje med izvrševanjem vzgojnih ukrepov, odstopijo spise - zadeve pristojnemu javnemu tožilcu po mladoletnikovem prebivališču.
- 4) Potrebno je po proučitvi sedanjega stanja obstoječe zavode prenoviti oz. ustanoviti nove.

Republiški sekretariat za notranje zadeve, šolstvo in socialno varstvo se naprošajo, da proučijo vprašanja zavodskega tretmana in profesionalne usposobitve ženske neprilagojene in delinkventne mladine.

Republiški sekretariati za šolstvo, zdravstvo, socialno varstvo in notranje zadeve se naprošajo, da proučijo nujnost ustanovitve posebnega vzgojnega zavoda za intelektualno prizadeto, psihopatsko, nevrotsko, vzgojno zanemarjeno delinkventno mladino.

Isti republiški sekretariati se tudi naprošajo, da proučijo problem zaprtih oddelkov, ki naj bi se eventuelno ustanovili v posameznih zavodih.

- 5) Nujno je proučiti sedanji sistem poklicnega usposabljanja zavodske mladine in prenehati z usposabljanjem za preživele poklice.
- 6) Vzgojno osebje in ostale zaposlene osebe v vzgojnih zavodih je treba bolj sistematično usposabljaati za delo z mladoletnikom. Poleg osnovnega študija je potreben tudi dopolnilni študij v teku zaposlitve same.
- 7) Vsi organi in družbene ter društvene organizacije morajo posvetiti posebno skrb in trud pomoči mladoletniku po odhodu iz zavoda pri njegovem vključevanju v novo življenjsko okolje, pri čemer se nakazuje potreba po strokovni in kadrovski ojačitvi, zlasti organov družbenih služb, zlasti socialnega varstva, ki se s tem problemom ukvarjajo.
- 8) Vzgojni zavodi in VPD Radeče naj posvetijo poročanju sodiščem o mladoletnikih več pozornosti in naj zlasti v svojih pomočilih obveščajo o stimulacijskih in disciplinskih ukrepih, ki so jih v prevzgojnem postopku uporabili za mladoletnika.
- 9) Delo mladinskega sodnika ni ne sme biti zaključeno z izdajo odločbe, temveč je prav tako važno za mladinskega sodnika, da spremlja še naprej življenje in prevzgojo mladoletnika, kar mu omogoča ustrezno ukrepanje v mladoletnikovo korist. Zato mora biti z mladoletnikom v stalnem in primernem kontaktu.

Za tako specialno izven običajnega okvira določeno delo je treba nuditi mladinskemu sodniku možnost poglobitve in vsestranskega strokovnega in praktičnega usposabljanja, ter materialno stimulacijo.

- 10) Med organi, strokovnjaki in javnimi delavci bi bilo potrebno več sodelovanja, enotnih stališč in skupnih prizadevanj pri reševanju problemov zavodske mladine.
- 11) Vzgojni zavodi in VPD Radeče morajo, že nekaj mesecev predno nametavajo odpustiti mladoletnika iz zavoda, stopiti v stik s pristojnim skrbstvenim organom za pripravo potrebnih ukrepov za ponovno vključitev mladoletnika v redno življenje.

- 12) Skrb za mladoletnika po odpustu je predvsem naloga organov socialnega varstva, občinskih skupnosti, ki morajo vse organe in organizacije, ki se ukvarjajo z mladino, pritegniti k temu delu. Mladoletniku po odpustu iz zavodske oskrbe je potrebno nuditi tudi moralno pomoč in svetovati v konfliktnih situacijah.
- 13) Konferenca priporoča, da se pristopi k izdelavi republiškega zakona o vzgojnih ukrepih.

„VESTNIK REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA ZA SOCIALNO VARSTVO SRS“

- Izdaja Republiški sekretariat za socialno varstvo SRS, Ljubljana
  - Tiska Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana, Vožarski pot 12. Tiskano v 700 izvodih, julija 1963
  - Urejuje uredniški odbor - odgovorni urednik dr. Viljem Lippai, Ljubljana. Uredništvo in uprava sta v Ljubljani, Cankarjeva ul. 1/IV, (poštni predal 644), telefon 21-908
- Vestnik izhaja v 6 številkah na leto. Naročnina za leto 1963 znaša 1000 din.- Ta številka stane 300 din.

OPOZORILO NAROČNIKOM!

Letos bo izšlo 6 števil „Vestnika“, zato je letna naročnina zvišana na din 1000.

Prosimo, da naročnino nikažete na tekuči račun št.: 600-11-637-14.

Prosimo naročnike, ki so v zaostanku z naročnino za leto 1963,

da jo čimprej poravnajo. Naročnina znaša 600.- din

